

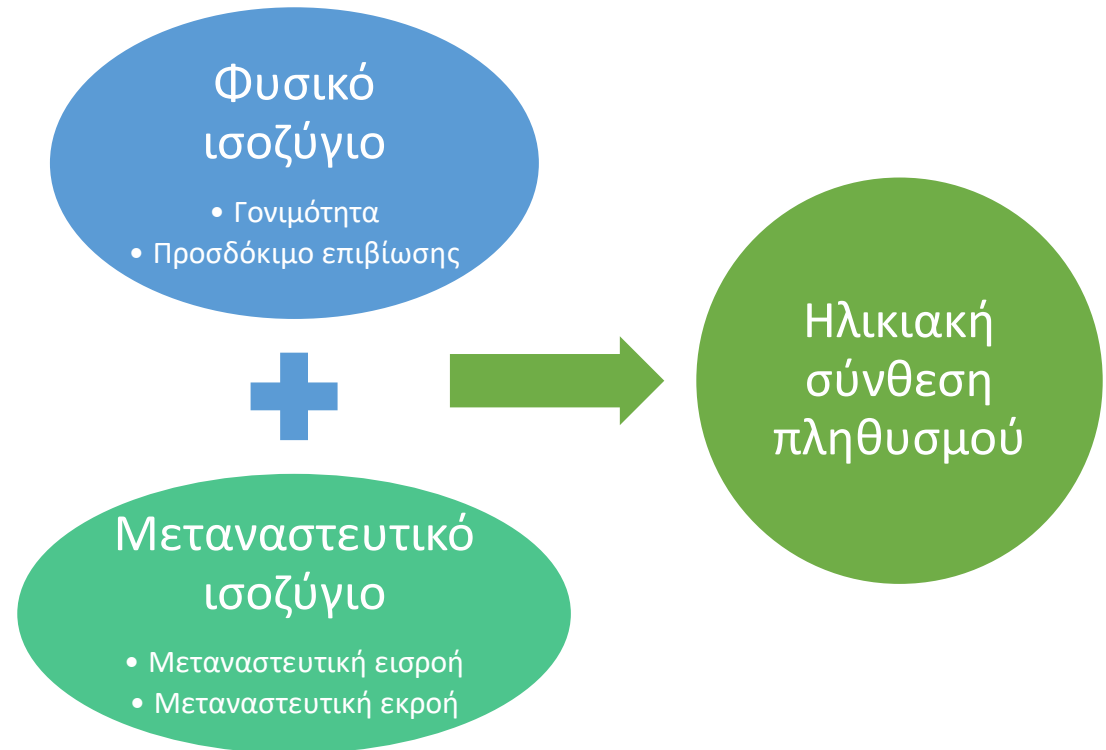
Δημογραφικές τάσεις, εκπαίδευση και προοπτικές της οικονομίας στην Ελλάδα

Νίκος Βέττας

ΟΠΑ | Διάλεξη Jean Monnet | 24.5.2023

«Δημογραφικό πρόβλημα» και γήρανση του πληθυσμού

- «Δημογραφικό πρόβλημα»: η αλλαγή της ηλικιακής σύνθεσης του πληθυσμού μιας χώρας λόγω της γήρανσης του πληθυσμού της
- Εξαρτάται από:
 - (α) το φυσικό ισοζύγιο, την διαφορά μεταξύ θανάτων και γεννήσεων και,
 - (β) το μεταναστευτικό ισοζύγιο, την διαφορά μεταξύ μεταναστευτικών εκροών και εισροών

Συνιστά μία από τις μεγαλύτερες προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι περισσότερες οικονομικά ανεπτυγμένες χώρες, ανάμεσά τους και η Ελλάδα

Αίτια της δημογραφικής γήρανσης μέσα από μεταβολές του φυσικού ισοζυγίου

Μείωση ποσοστών γονιμότητας

- Κοινωνικοί παράγοντες
 - Αλλαγές σε ατομικές προτιμήσεις γύρω από τη δημιουργία οικογένειας ή θρησκευτικών προτύπων
 - Συμμετοχή γυναικών στην εκπαίδευση και την αγορά εργασίας
 - Άλλοι κοινωνικοί παράγοντες
- Οικονομικοί παράγοντες
 - Ανεργία
 - Ανεπαρκές εισόδημα
 - Μη προσιτή οικονομικά στέγη
 - Κόστος ή μη διαθεσιμότητα προσχολικής αγωγής και φροντίδας
 - Άλλοι οικονομικοί παράγοντες

Αύξηση προσδόκιμου επιβίωσης

- Πρόοδος στην ιατρική επιστήμη και υγιεινή
- Πρόοδος στην τεχνολογία
- Βελτίωση του επιπέδου καθημερινής διαβίωσης

Η δημογραφική γήρανση επιφέρει προκλήσεις σε πολλά επίπεδα

Μείωση πληθυσμού εργάσιμης ηλικίας

- Αύξηση του λόγου εξάρτησης ατόμων μεγάλης ηλικίας προς τον εργαζόμενο πληθυσμό

Αύξηση της ζήτησης για κοινωνικές υπηρεσίες

- Υγειονομική περίθαλψη
- Μακροχρόνια φροντίδα
- Συντάξεις

Μείωση δημοσίων εσόδων

- Εισφορές κοινωνικής ασφάλισης
- Φορολογικά έσοδα

Προκλήσεις σε επίπεδο ατόμου και κοινωνίας

- Νέα δομή οικογενειών και νοικοκυριών
- Επιδημιολογικές αλλαγές
- Αυξημένες ανάγκες φροντίδας
- Άλλες προκλήσεις

Μπορεί η γήρανση να αντιστραφεί ή αναχαιτιστεί;

Όχι

- Παράγοντες όπως η αύξηση του προσδόκιμου επιβίωσης ή η ισότητα των φύλων αντανακλούν κοινωνική πρόοδο και είναι κοινωνικά θεμιτοί.
- Ακόμη και εάν υπήρχε επίτευξη ποσοστών γονιμότητας πάνω από το ποσοστό γενεακής αναπλήρωσης, τα ενδεχόμενα οικονομικά οφέλη θα γίνονταν αντιληπτά σε ορίζοντα 20ετίας τουλάχιστον.

Ναι

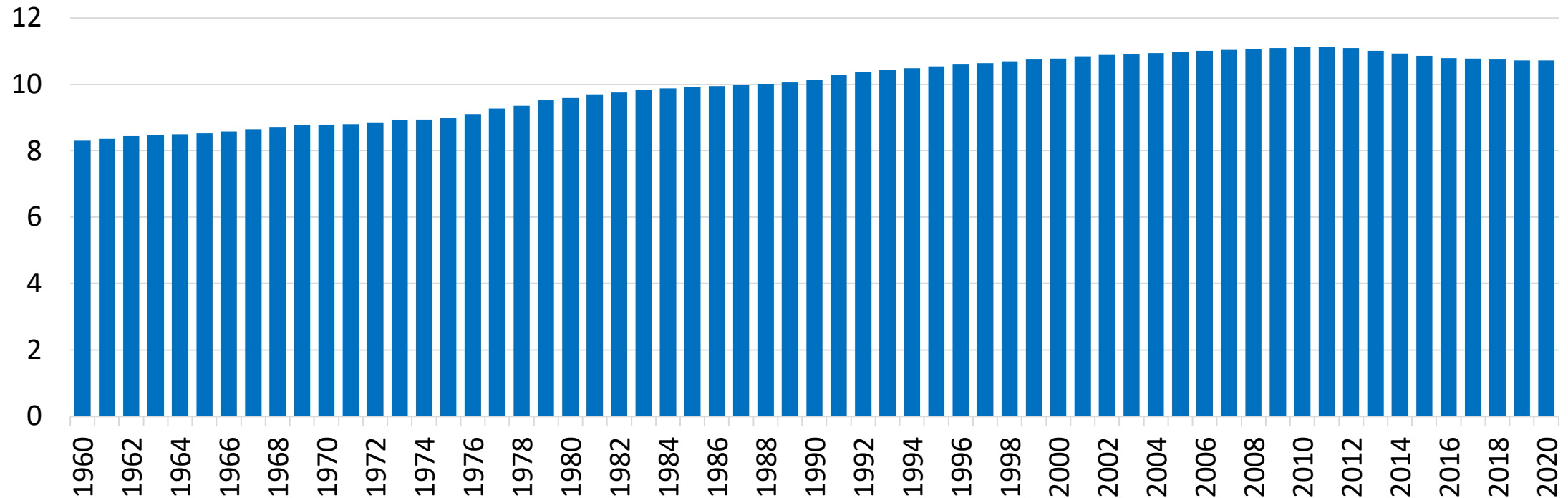
- Μέσω ενός μακροχρόνιου και συντονισμένου σχεδιασμού πολιτικών σε κρίσιμους τομείς όπως:
 - Ισότητα των φύλων
 - Εργασιακές σχέσεις
 - Σύστημα κοινωνικής προστασίας
 - Μεταναστευτική πολιτική
 - Εκπαίδευση
 - Προσβασιμότητα των πληθυσμιακών ομάδων που υπό-εκπροσωπούνται στην οικονομική και κοινωνική ζωή της χώρας κ.α.

Παράλληλα, θα πρέπει κρίσιμες πτυχές του συστήματος κοινωνικής προστασίας (υγειονομική περίθαλψη, μακροχρόνια φροντίδα, συνταξιοδοτικό σύστημα κ.α.) να θωρακιστούν ώστε να ανταπεξέλθουν στις επερχόμενες προκλήσεις.

Δημογραφικές τάσεις

Ο πληθυσμός της Ελλάδας συρρικνώνεται από το 2011

Πληθυσμιακή εξέλιξη (εκατ.), 1960-2020

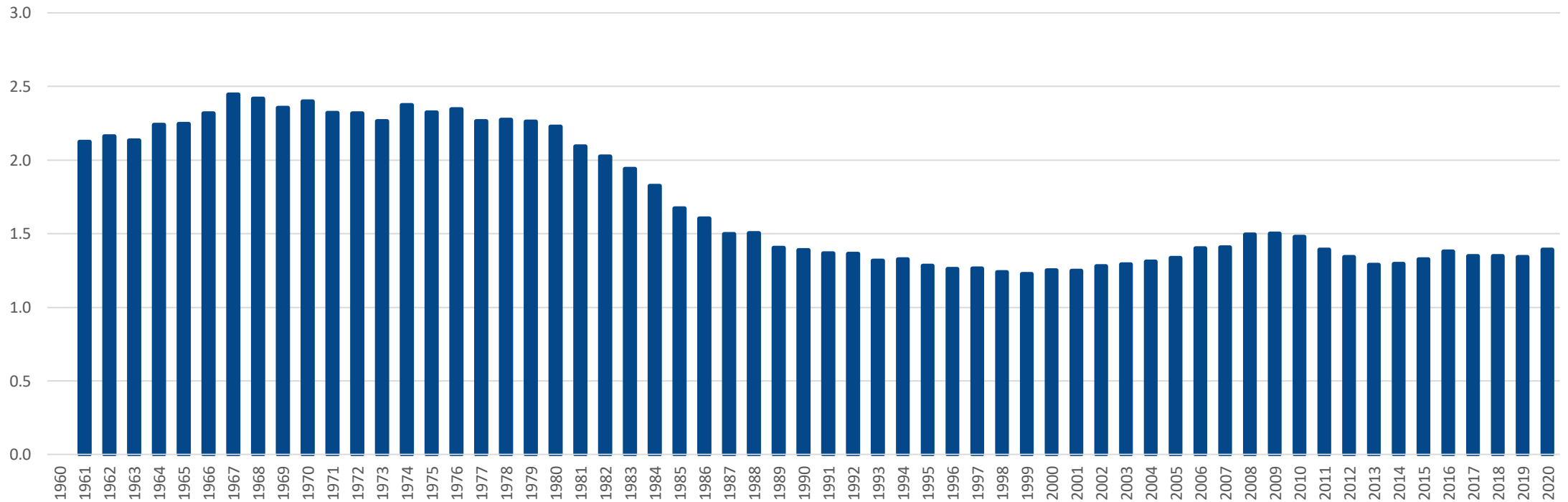

Πηγή: Eurostat

Μείωση κατά 4% την περίοδο 2011-2020 (-441 χιλ. άτομα)

Η γονιμότητα όμως έχει υποχωρήσει σημαντικά ήδη από τη δεκαετία του 1980

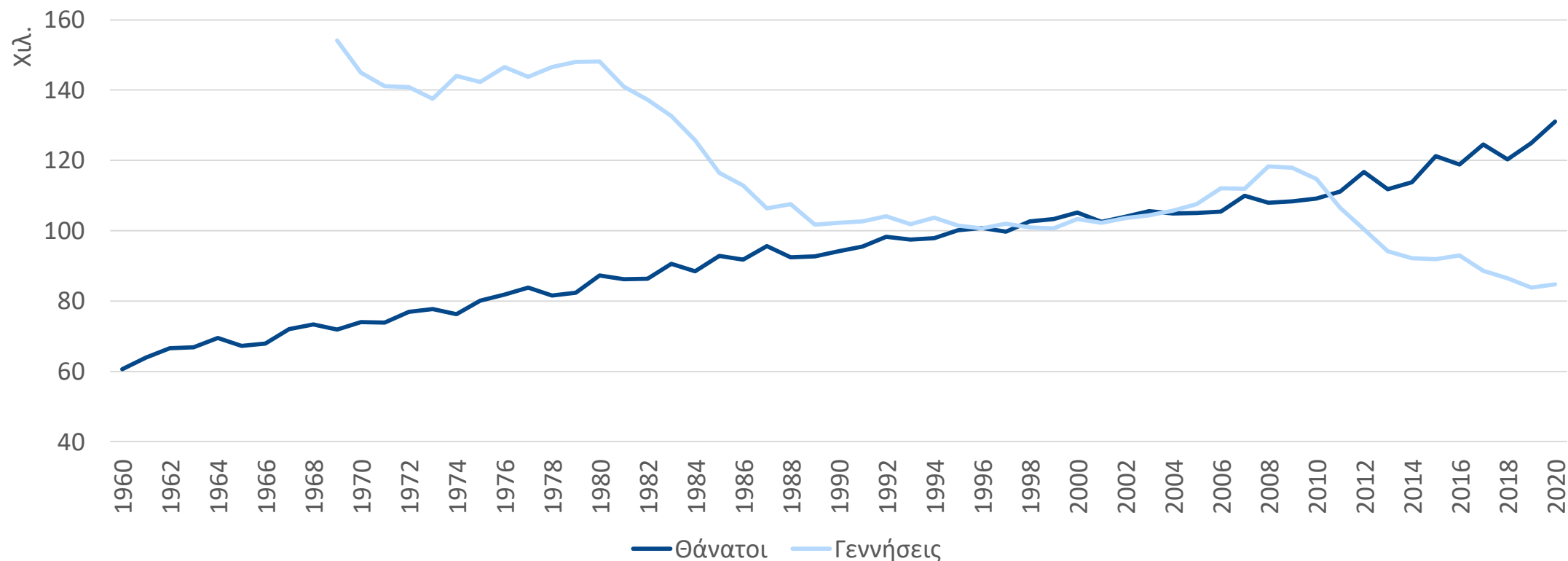
Συντελεστής Γονιμότητας 1960 – 2020

Πηγή: Eurostat

Ο ετήσιος συντελεστής γονιμότητας υποχώρησε από 2,23 μονάδες το 1980 σε 1,39 μονάδες το 1990 και έκτοτε διακυμαίνεται στο εύρος 1,2-1,5 μονάδες

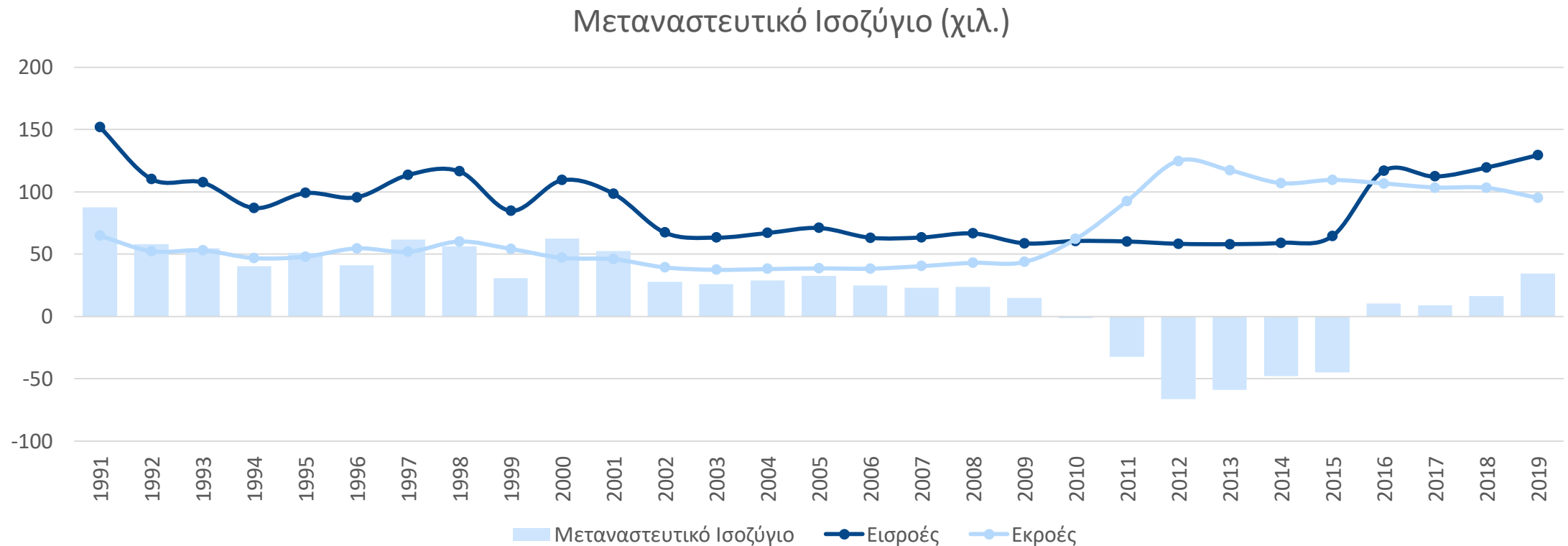
Ιδιαίτερως ανησυχητική είναι η πορεία των γεννήσεων από το 2008 και έπειτα – υποχώρησαν σε λιγότερες από 85 χιλ. το 2020 από 118 χιλ. το 2008

Πηγή: Eurostat

Αντιστρόφως, το επίπεδο των θανάτων αυξάνεται με σταθερό ρυθμό διαχρονικά, ξεπερνώντας τους 130 χιλ. το 2020

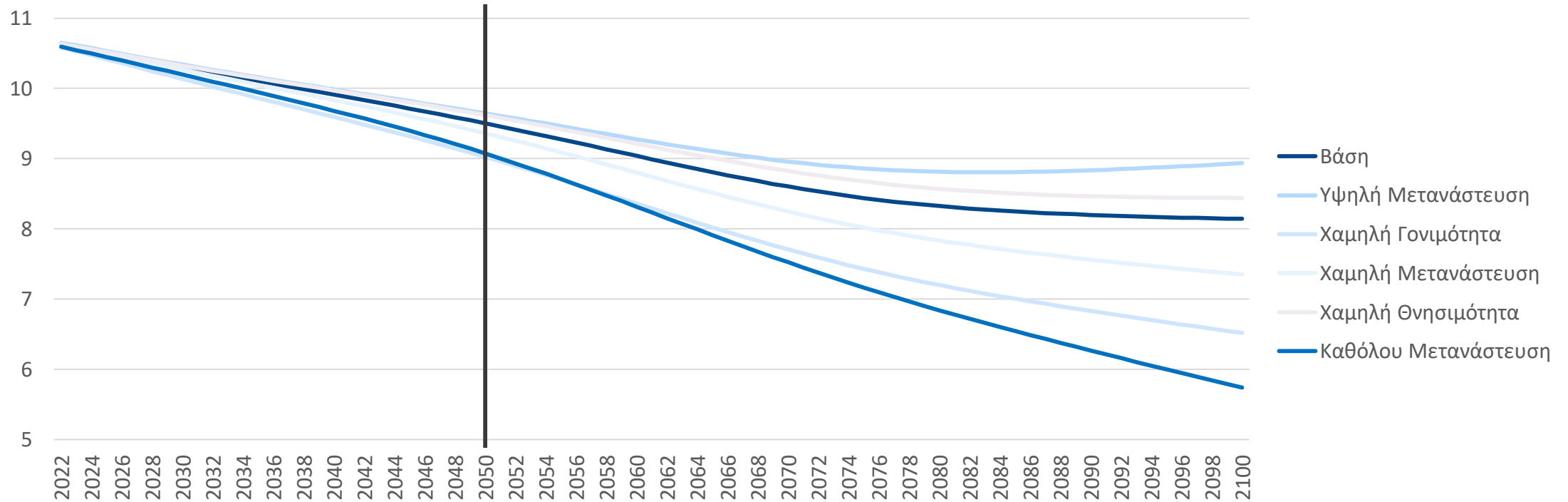
Αρνητικό καθαρό μεταναστευτικό ισοζύγιο (εισροές-εκροές) την περίοδο της κρίσης, η οποία πυροδότησε κύμα εξόδου από την Ελλάδα

Συνολικά, 457 χιλιάδες άτομα έφυγαν από τη χώρα την περίοδο 2012-2015. Σημαντική αύξηση των μεταναστευτικών εισροών την περίοδο 2016-2019, στον απόηχο της προσφυγικής κρίσης.

Η πληθυσμιακή μείωση των τελευταίων ετών αναμένεται να συνεχιστεί, με σχετικά μικρή ευαισθησία ως προς τις υποθέσεις των προβολών έως το 2050

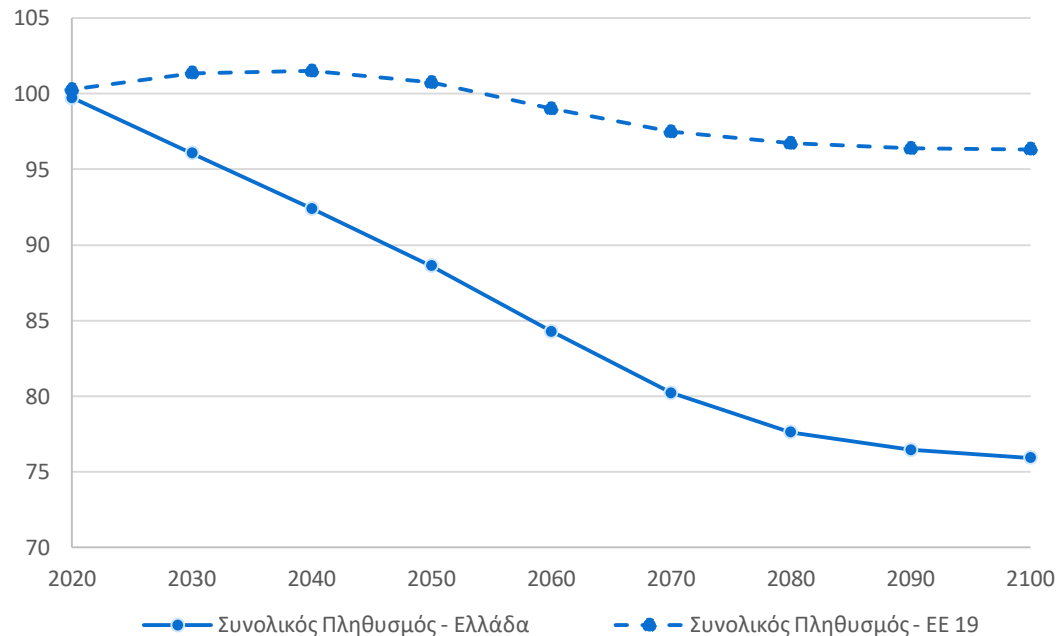
Εξέλιξη του πληθυσμού κατά σενάριο (εκατ.), 2022-2100

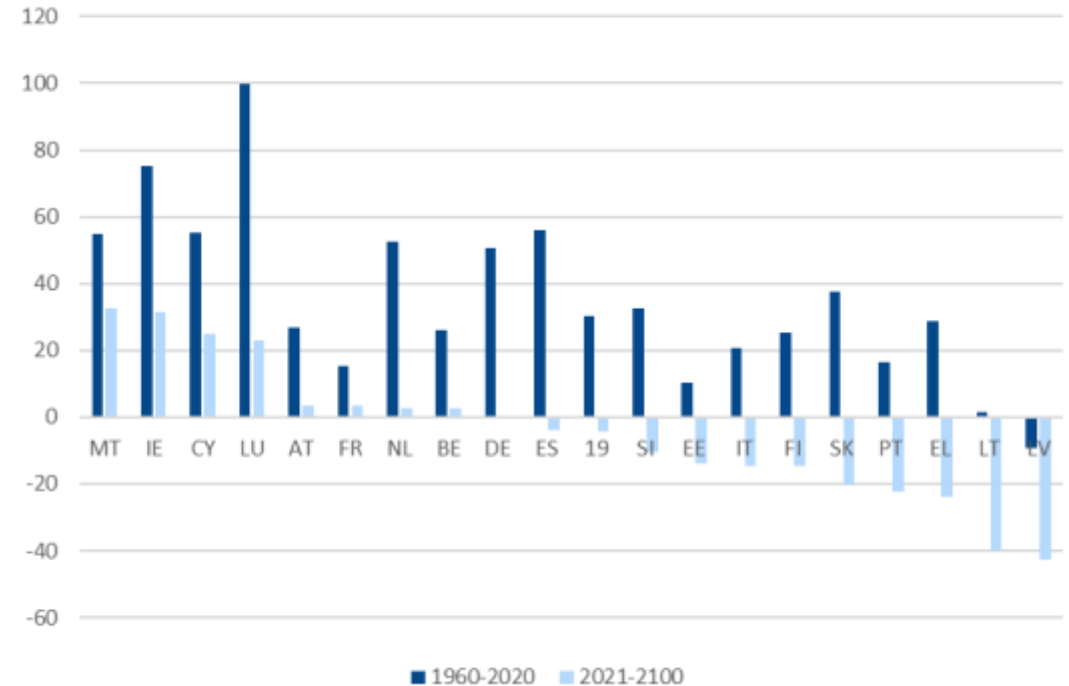
Ωστόσο, μετά το 2050 διαφορετικές παραδοχές για τη μετανάστευση, τη γονιμότητα και τη θνησιμότητα οδηγούν σε πολύ μεγάλες αποκλίσεις (π.χ. 3,2 εκατ. άτομα διαφορά μεταξύ των σεναρίων υψηλής και μηδενικής μετανάστευσης).

Η Ελλάδα αναμένεται να έχει μεγαλύτερη ποσοστιαία πληθυσμιακή μείωση στα επόμενα 100 έτη σε σύγκριση με την Ευρωζώνη

Ποσοστιαία πληθυσμιακή εξέλιξη 2020 - 2100
(2020=100)

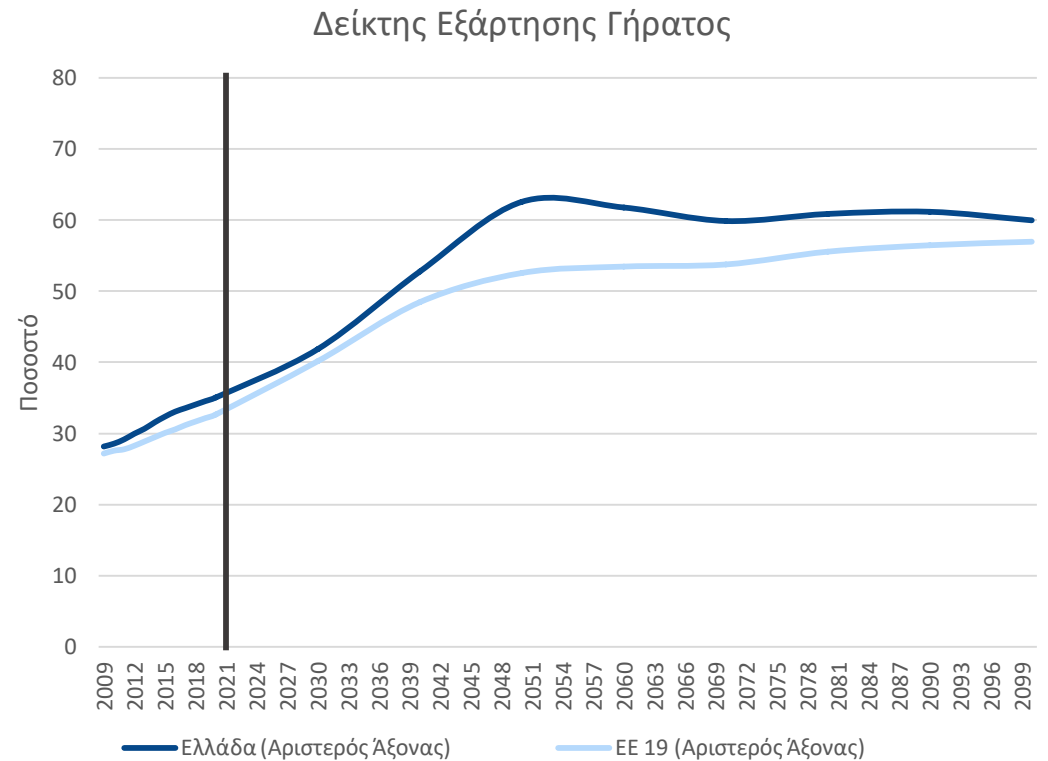
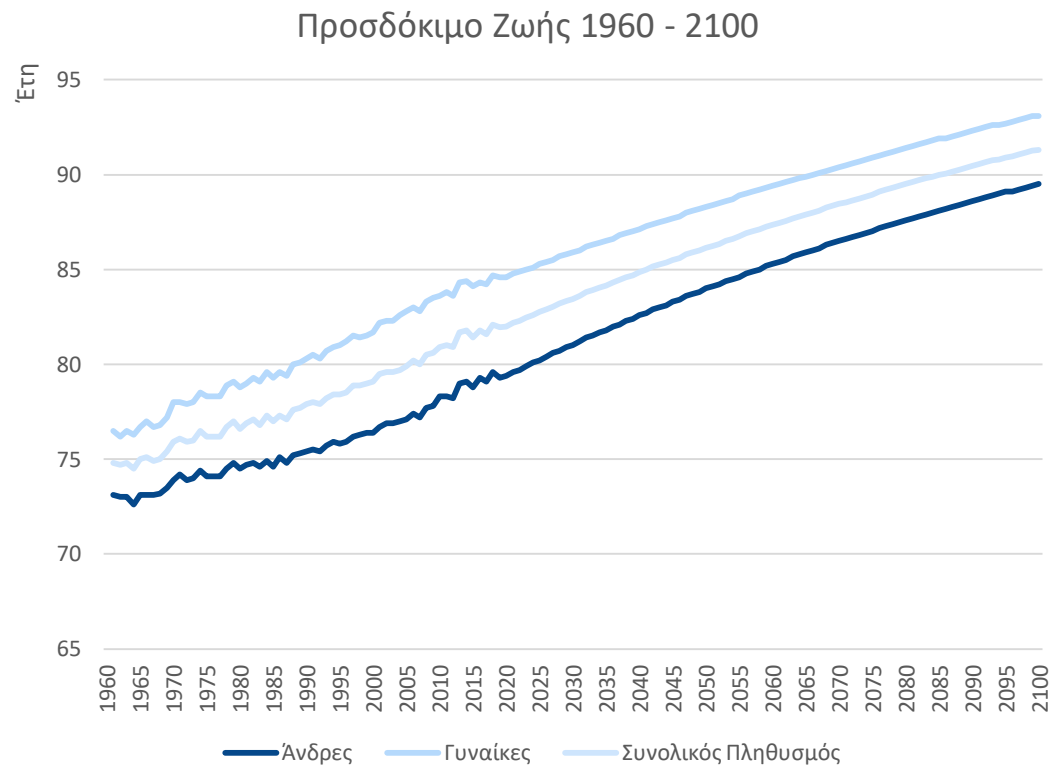

Ποσοστιαία Πληθυσμιακή Εξέλιξη

Στο βασικό σενάριο των προβολών, η Ελλάδα θα υποστεί πληθυσμιακή μείωση έως το 2100 κατά 24% σε σύγκριση με 5% στην Ευρωζώνη, στην τρίτη χειρότερη θέση μεταξύ των χωρών μελών της Ευρωζώνης.

Το προσδόκιμο ζωής αναμένεται να αυξηθεί κατά 9 έτη μέχρι το 2100

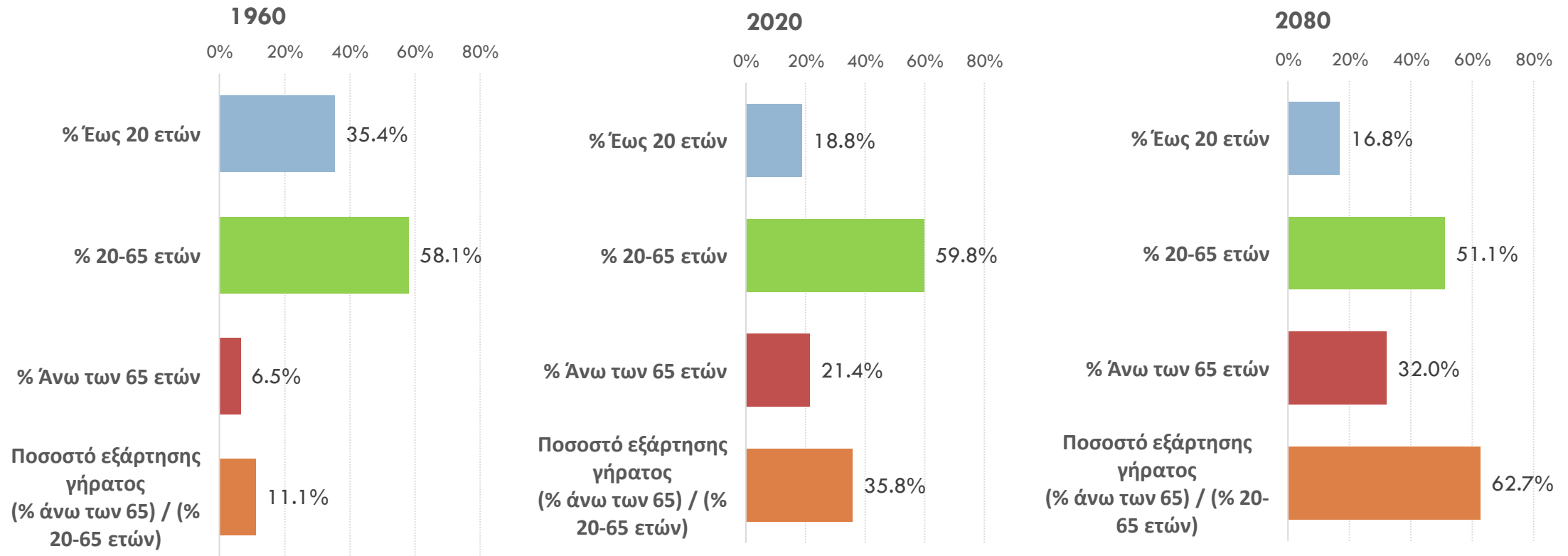
Πηγή: Eurostat. Σημείωση: Ο δείκτης εξάρτησης γήρατος ορίζεται εδώ ως ο λόγος του αριθμού των ατόμων ηλικίας 65 ετών και άνω προς τον αριθμό των ατόμων σε ηλικία 15-64 ετών.

Ως αποτέλεσμα της αύξησης του προσδόκιμου ζωής, σε συνδυασμό με τη χαμηλή γονιμότητα, η εξάρτηση της τρίτης ηλικίας θα αυξηθεί (ταχύτερα σε σύγκριση με ΕΕ-19), δημιουργώντας προκλήσεις και κινδύνους για το υγειονομικό σύστημα, το συνταξιοδοτικό σύστημα και την αγορά εργασίας

Συντάξεις

Το αυξανόμενο ποσοστό εξάρτησης γήρατος απειλεί τη βιωσιμότητα ενός αμιγώς διανεμητικού συνταξιοδοτικού συστήματος

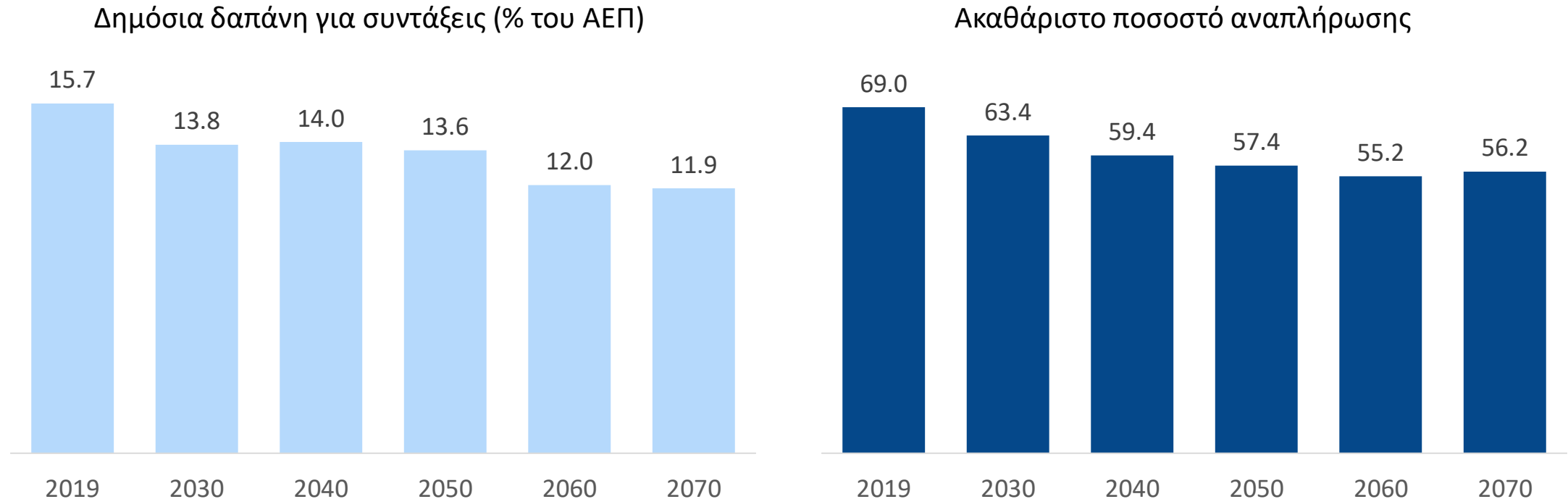
Κατανομή του πληθυσμού ανά ηλικία και εξέλιξη του δείκτη εξάρτησης γήρατος στην Ελλάδα, 1960-2080

Πηγή: Eurostat, ιστορικά στοιχεία και προβολές σεναρίου βάσης, 2021

Σύμφωνα με τις μακροχρόνιες δημογραφικές τάσεις, κάθε άτομο άνω των 65 ετών αναλογεί σε περίπου εννέα, τρία και μόλις ενάμιση άτομα παραγωγικής ηλικίας 20-65 ετών το 1960, το 2020 και το 2080 αντίστοιχα.

Σε σενάριο αδράνειας, η επάρκεια των συντάξεων από τον δημόσιο πυλώνα ασφάλισης αναμένεται να μειωθεί περαιτέρω...

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή, ιστορικά στοιχεία και προβολές σεναρίου βάσης Έκθεσης Γήρανσης 2021, Ageing Working Group Report 2021

...όπως φαίνεται από τα μειούμενα ποσοστά αναπλήρωσης, ενώ η δημόσια δαπάνη για συντάξεις θα εξακολουθεί να απορροφά σημαντικούς οικονομικούς πόρους, σε διψήφιο ποσοστό του ΑΕΠ έως και το 2070.

Προτείνονται παρεμβάσεις σε πέντε άξονες του συνταξιοδοτικού

1. Ενίσχυση κεφαλαιοποίησης

- Συμπληρωματικά με υποχρεωτικό, διανεμητικό πυλώνα:
- Απρόσκοπτη εφαρμογή μεταρρύθμισης νέας επικουρικής
- Ενίσχυση επαγγελματικής ασφάλισης
- Ενίσχυση ιδιωτικής ασφάλισης
- Προαγωγή χρηματ/κής εκπαίδευσης

2. Βελτιώσεις στον διανεμητικό πυλώνα

- Μείωση του ύψους υποχρεωτικών εισφορών
- Διαχρονική προσαρμογή προϋποθέσεων συνταξιοδότησης
- Μείωση ορίου ελάχιστων ετών για αναδιανεμητικό κομμάτι κύριας σύνταξης

3. Θεσμική θωράκιση μεταρρυθμίσεων

- Σύσταση εθνικής, υπερκομματικής Επιτροπής Εμπειρογνομών για την παρακολούθηση των τάσεων σε σχέση με το συνταξιοδοτικό σύστημα και την αξιολόγηση των σχετικών μέτρων
- Μακροχρόνια εθνική στρατηγική για το συνταξιοδοτικό

• 4. Διακρατική φορητότητα δικαιωμάτων

- Στόχος σύναψης και βελτίωσης διακρατικών συμφωνιών
- Μείωση του γραφειοκρατικού βάρους εφαρμογής συμφωνιών φορητότητας
- Διευκόλυνση πολύ-εργοδοτικών επαγγελματικών ταμείων και πανευρωπαϊκού προσωπικού προϊόντος PEPP

5. Συμβατότητα με επιμήκυνση εργασιακού βίου

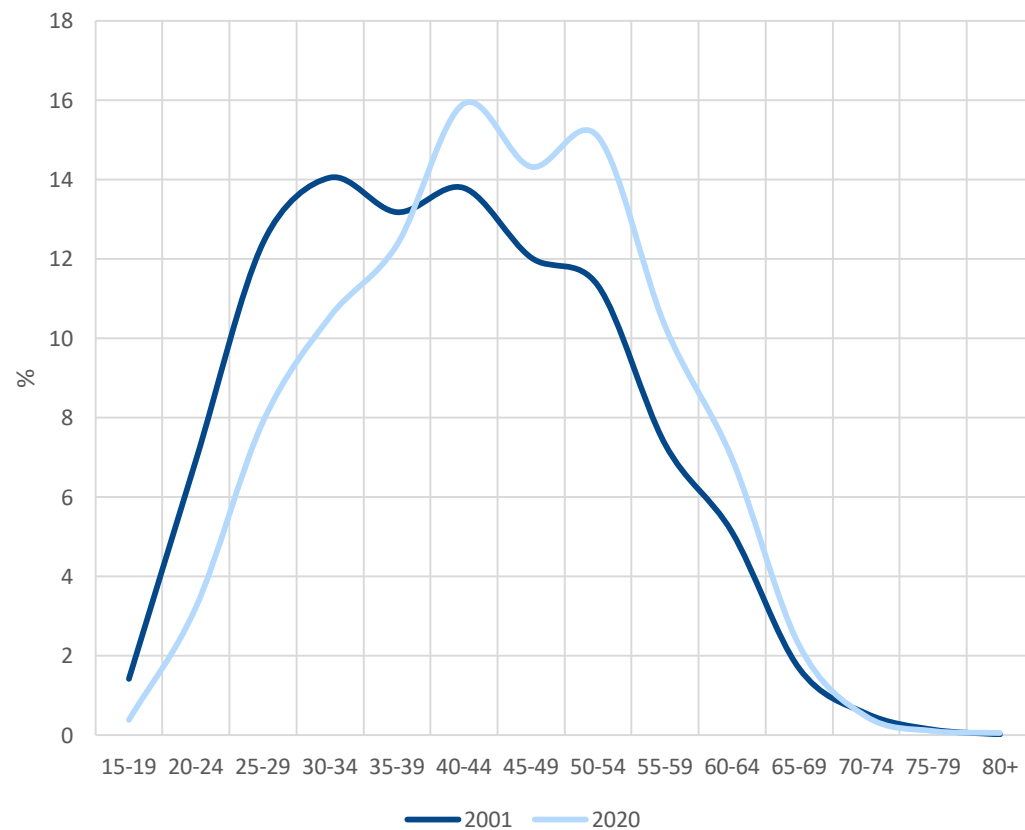
- Ευελιξία σε δυνατότητες παράλληλης απασχόλησης συνταξιούχων
- Χρυσή τομή για καθορισμό δίκαιων και επαρκών ποσοστών αναπλήρωσης
- Περιορισμός σε εξαιρέσεις πρόωρης συνταξιοδότησης

Αγορά εργασίας

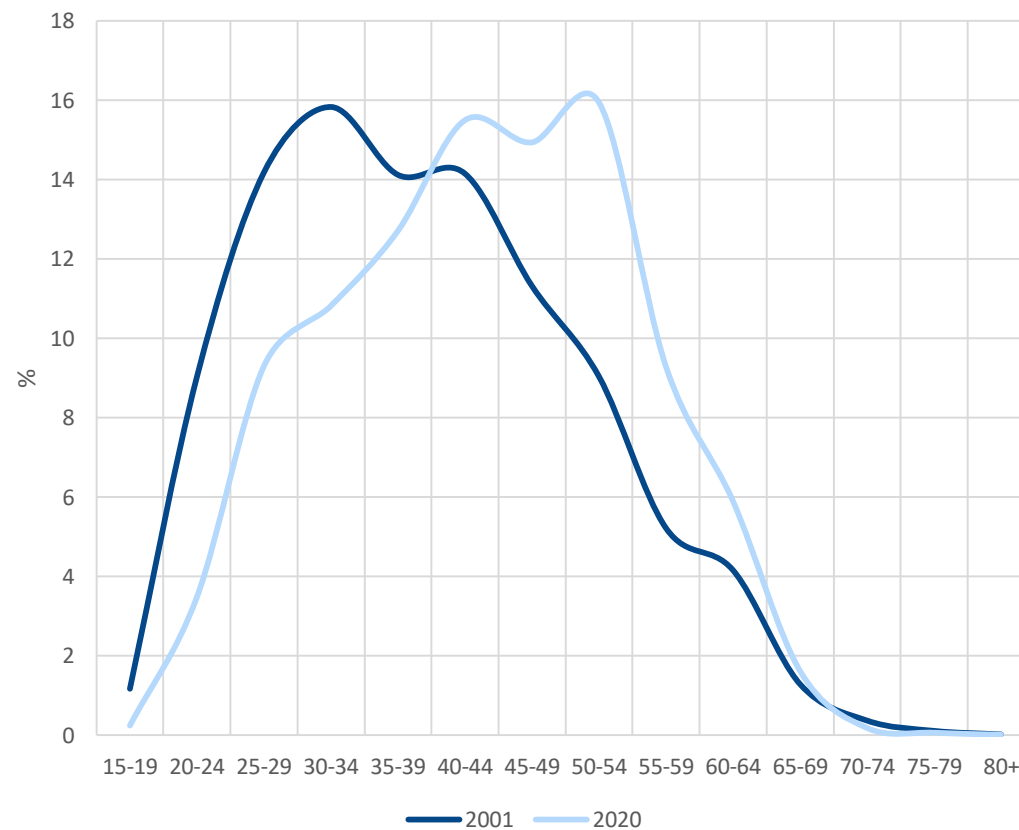
Η κατανομή της ηλικίας των απασχολούμενων μετατοπίζεται προς μεγαλύτερες ηλικίες

Κατανομή της ηλικίας των απασχολούμενων ελληνικής υπηκοότητας

Απασχολούμενοι άνδρες

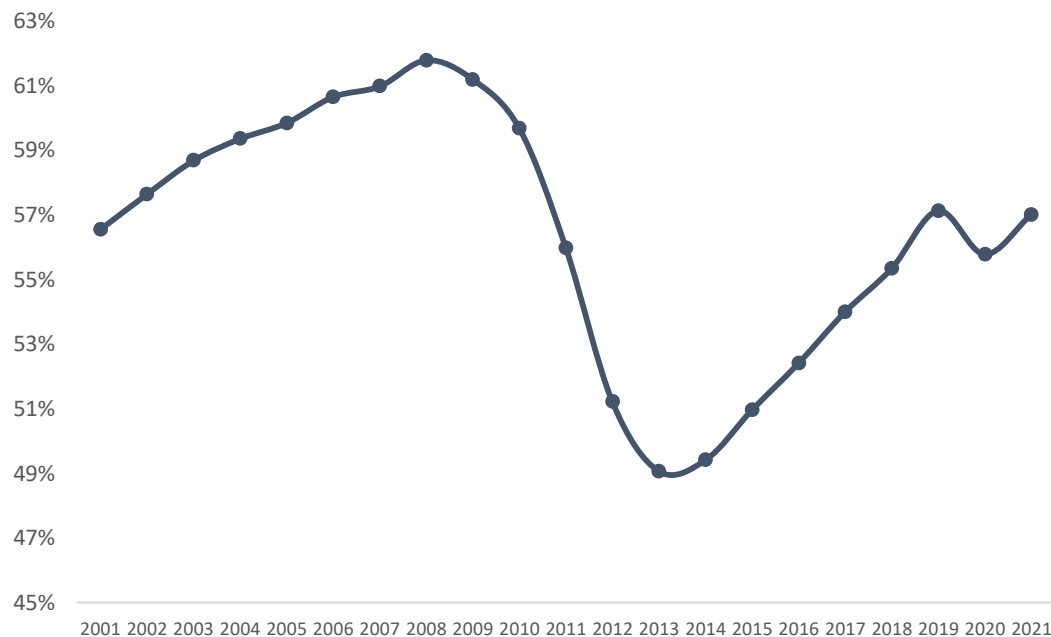
Απασχολούμενες γυναίκες

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνα Εργατικού Δυναμικού

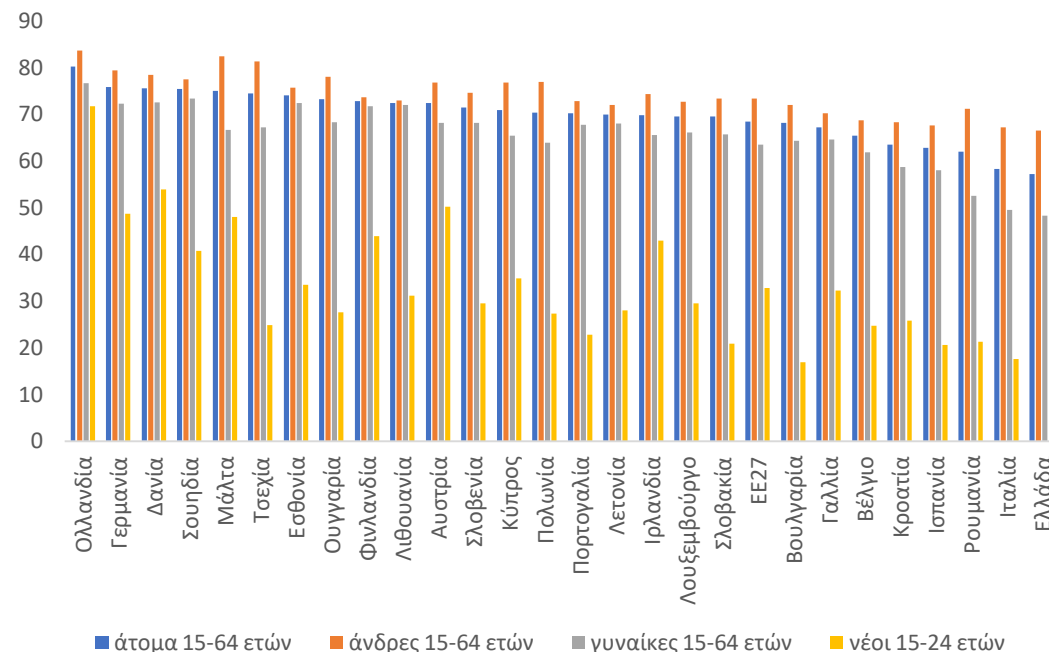
Το ποσοστό απασχόλησης στην Ελλάδα, παρά την πρόσφατη ανάκαμψη, βρίσκεται στο επίπεδο που ήταν πριν από δύο δεκαετίες...

Ποσοστό απασχόλησης ατόμων 15-64 ετών, Ελλάδα

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνες Εργατικού Δυναμικού Β' τριμήνου κάθε έτους.

Ποσοστά απασχόλησης ανά χώρα της ΕΕ, 2021

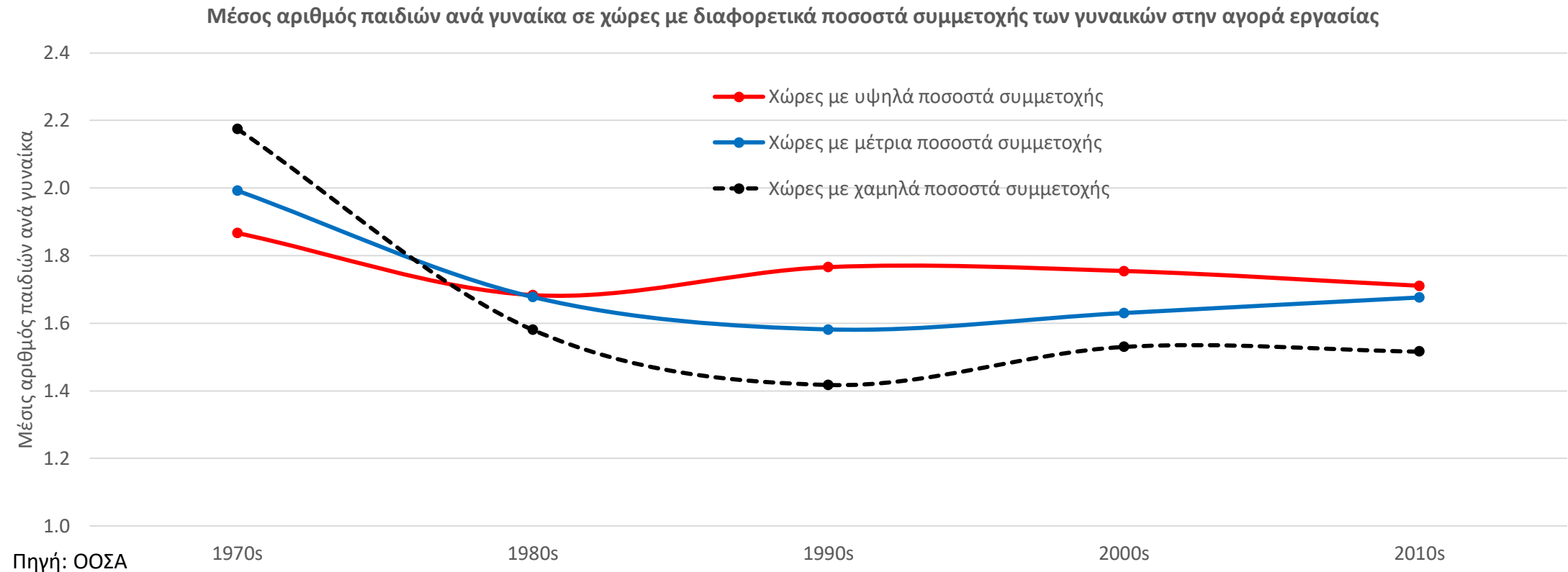

Πηγή: EUROSTAT.

Η Ελλάδα καταγράφει τα χαμηλότερα ποσοστά απασχόλησης στην Ε.Ε., ιδιαίτερα χαμηλά μεταξύ των γυναικών και των νέων.

Η γονιμότητα είναι πλέον υψηλότερη σε χώρες με υψηλά ποσοστά συμμετοχής των γυναικών στην αγορά εργασίας

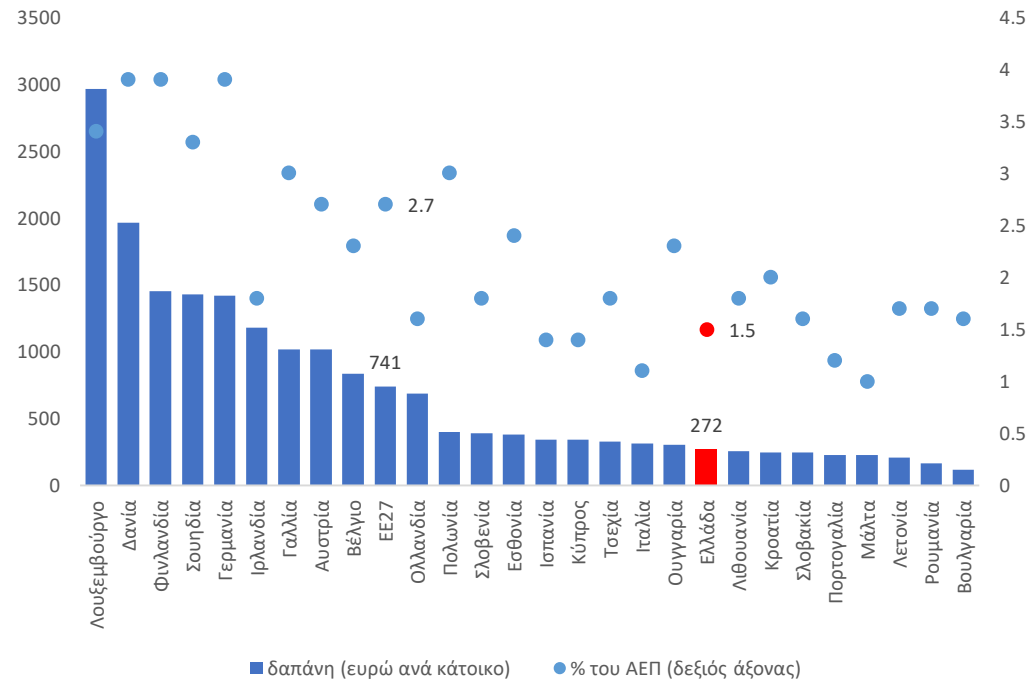

... και επομένως ο συνδυασμός οικογενειακής και επαγγελματικής ζωής είναι πια εφικτός

Οικογενειακές πολιτικές, ισότητα φύλων

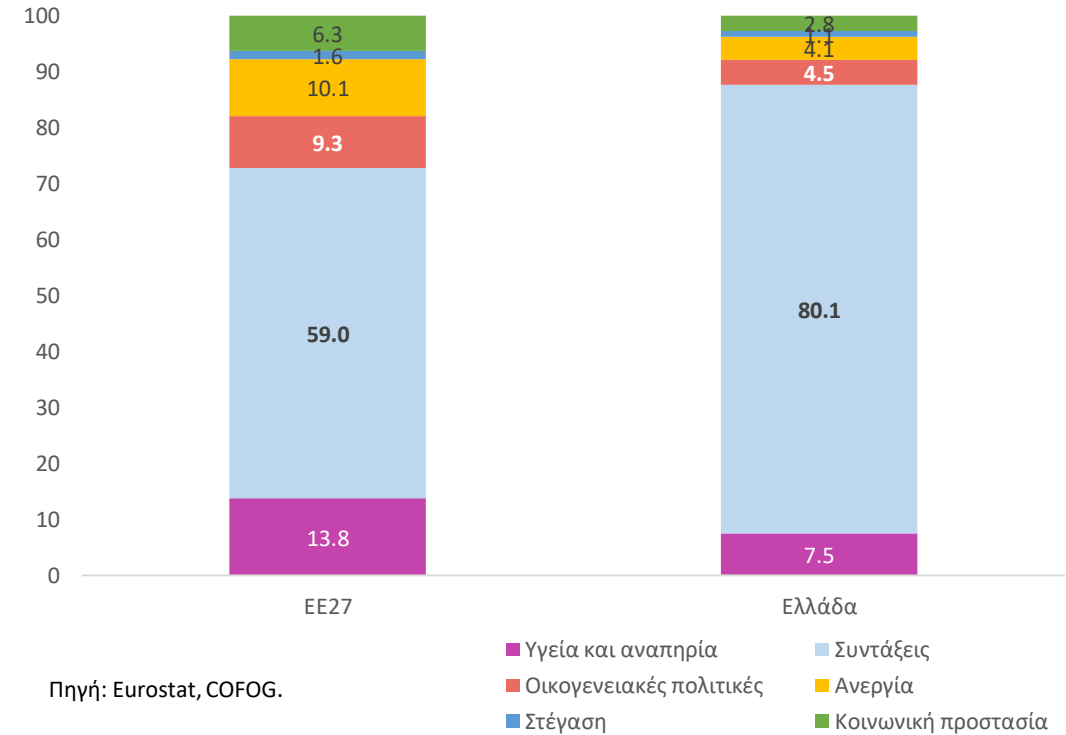
Οι δαπάνες για οικογενειακές πολιτικές στην Ελλάδα είναι σχετικά χαμηλές

Δημόσια δαπάνη για οικογενειακές πολιτικές, 2019

Πηγή: Eurostat, ESSPROS.

Κατηγορίες δαπανών κοινωνικής προστασίας (% του συνόλου), 2019

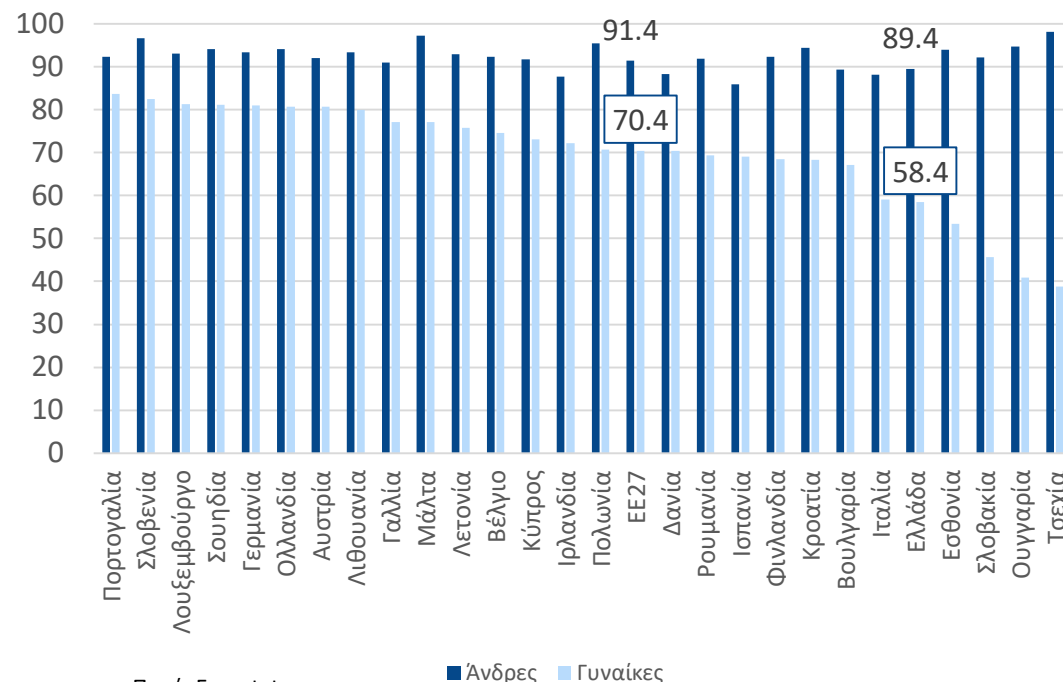

Πηγή: Eurostat, COFOG.

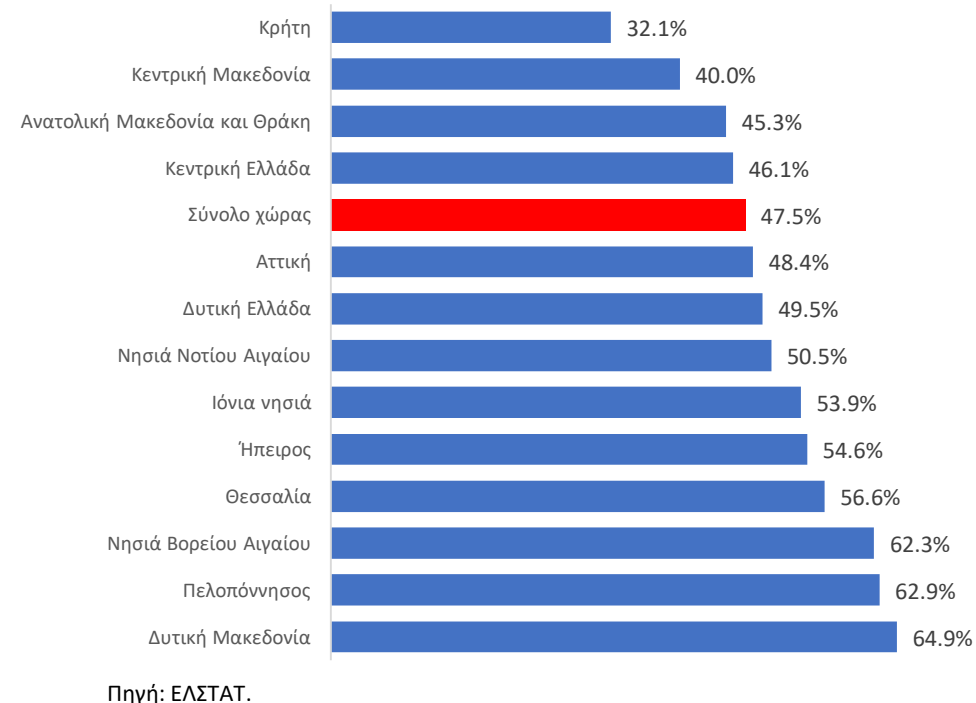
Παρατηρούνται εξαιρετικά χαμηλά επίπεδα δημοσίων δαπανών στον τομέα των στεγαστικών πολιτικών και επιδομάτων.

Στην Ελλάδα, οι γυναίκες με μικρά παιδιά συμμετέχουν σε μικρότερο ποσοστό στην αγορά εργασίας συγκριτικά με άλλες χώρες της ΕΕ

Ποσοστά απασχόλησης ανά φύλο, άτομα ηλικίας 25-54 με παιδιά έως 6 ετών, 2020

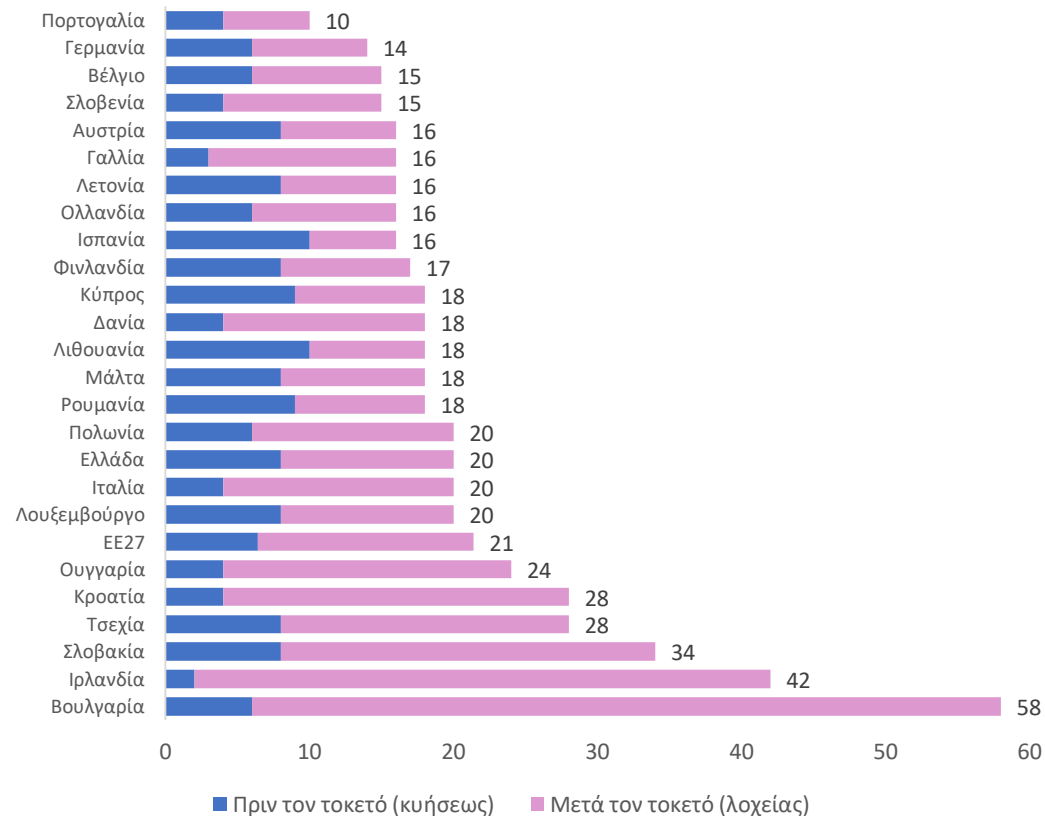
Ποσοστό παιδιών (0-3 ετών) που δεν λαμβάνουν επίσημη προσχολική φροντίδα ανά περιοχή, 2020

...ενώ περίπου τα μισά παιδιά κάτω των 3 ετών βρίσκονται εκτός επίσημων δομών προσχολικής φροντίδας – με μεγάλες διακυμάνσεις ανά περιοχή.

Οι γονικές άδειες είναι σχετικά γενναιόδωρες αλλά παρατηρούνται σημαντικές διαφορές ανάμεσα σε δημόσιο και ιδιωτικό τομέα

Άδεια μητρότητας στην ΕΕ (διάρκεια σε εβδομάδες), 2019

Πηγή: Ερευνητική Υπηρεσία Ευρωκοινοβουλίου.

Σύγκριση στις γονικές άδειες του δημόσιου και του ιδιωτικού τομέα

Η άδεια μητρότητας στο Δημόσιο διαρκεί 3 εβδομάδες περισσότερο σε σχέση με τον ιδιωτικό τομέα (20 και 17 εβδομάδες)

Άδεια φροντίδας παιδιού (μειωμένο ωράριο) για 2,5 έτη στον ιδιωτικό τομέα ενώ στο Δημόσιο για 3,5 έτη περίπου.

Για τα πρώτα 2 έτη στο Δημόσιο το ημερήσιο ωράριο είναι μειωμένο κατά 2 ώρες/ ημέρα, ενώ στον ιδιωτικό τομέα κατά 1 ώρα

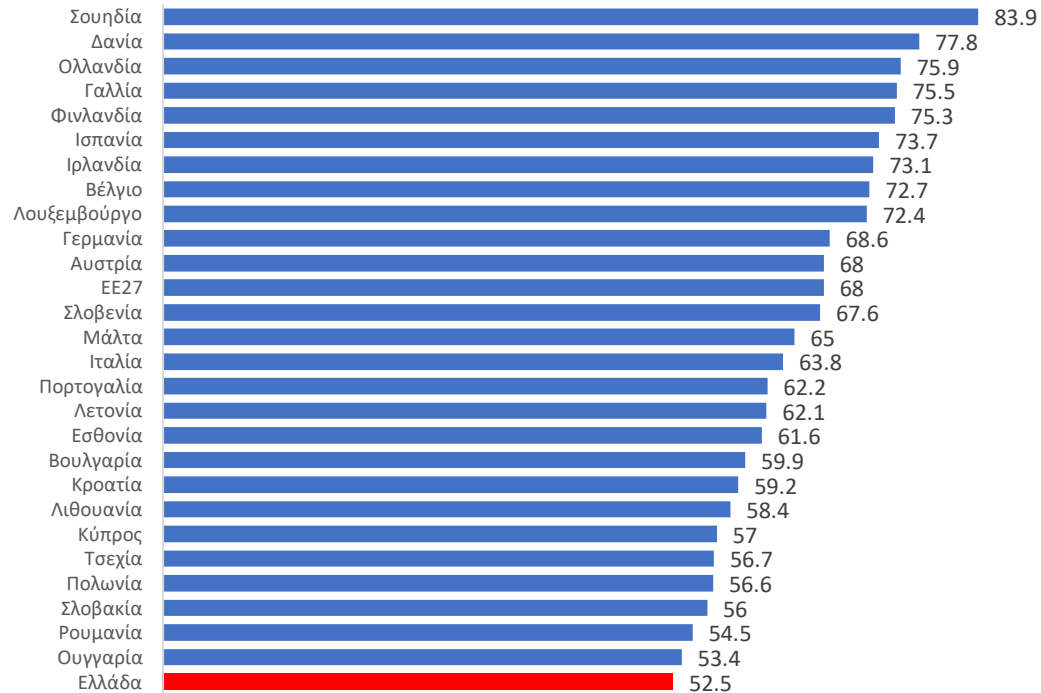
Η άδεια φροντίδας παιδιού με τη μορφή συνεχόμενης άδειας διαρκεί 9 μήνες στο Δημόσιο ενώ στον ιδιωτικό τομέα μόλις 4

Δυνατότητα άδειας ανατροφής τέκνου στο Δημόσιο έως και 5 έτη ή η δυνατότητα μειωμένου ωραρίου στο Δημόσιο έως 50% έως και 5 έτη (άνευ αποδοχών)

Πρόσθετες διευκολύνσεις στο Δημόσιο για πολύδυμες κυήσεις, πολυτεκνικότητα

Η Ελλάδα βρίσκεται τελευταία στην κατάταξη του Δείκτη Ισότητας των Φύλων της ΕΕ

Δείκτης Ισότητας Φύλων (βαθμολογία χωρών με άριστα το 100), 2021

Οι γυναίκες στην Ελλάδα (σύμφωνα με στατιστικά στοιχεία):

Επιφορτίζονται σε πολύ μεγαλύτερο βαθμό με οικιακά καθήκοντα και καθήκοντα φροντίδας ατόμων που έχουν ανάγκη (παιδιά, ηλικιωμένοι κ.α.)

Υπερεκπροσωπούνται σε κλάδους με χαμηλότερες αποδοχές (π.χ., πωλήσεις, εκπαίδευση, καθαριότητα), ενώ υποεκπροσωπούνται σε ειδικεύσεις με προοπτικές (π.χ., πληροφορική)

Έχουν χαμηλότερη συμμετοχή στην αγορά εργασίας, χαμηλότερους μισθούς, λιγότερα χρόνια ασφάλισης και, εν τέλει, χαμηλότερες συντάξεις και μεγαλύτερη εξάρτηση από το σύστημα κοινωνικής προστασίας

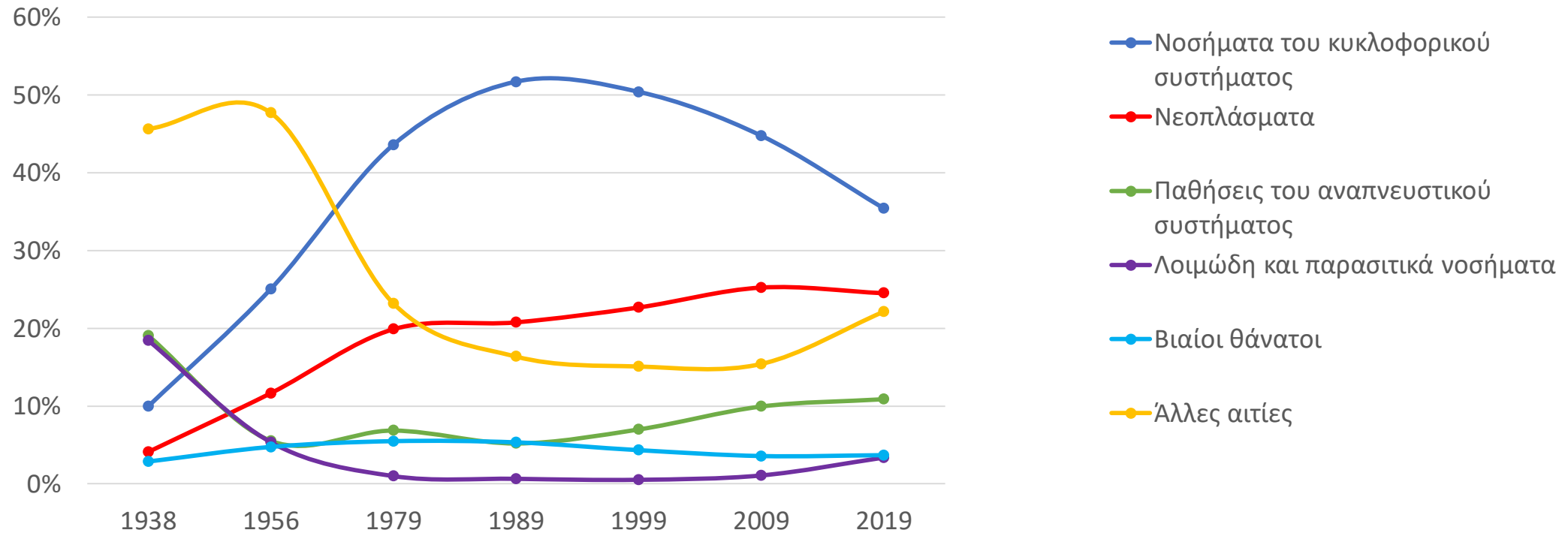
Απουσιάζουν από θέσεις ισχύος στο δημόσιο και ιδιωτικό τομέα.

Η ανισότητα είναι πολύ μεγαλύτερη σε σχέση με το μ.ο. της Ε.Ε. για τους περισσότερους από τους παραπάνω δείκτες

Σύστημα υγείας

Η γήρανση συνοδεύεται από σημαντικές επιδημιολογικές αλλαγές

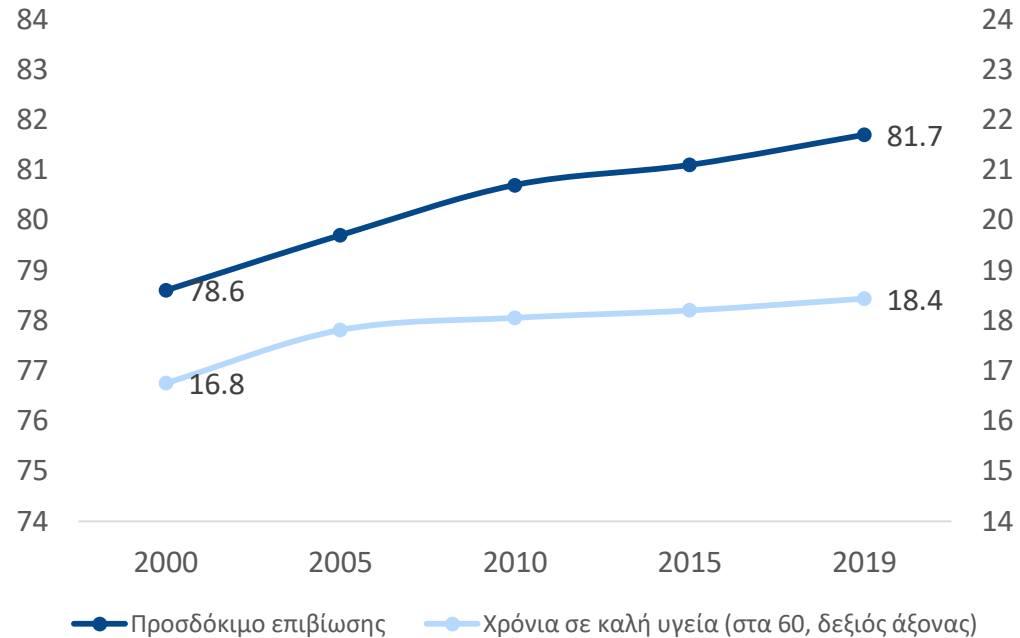
Ελλάδα: κυριότερες αιτίες θανάτου, 1938-2019

Στην Ελλάδα, το ποσοστό θανάτων από νοσήματα του κυκλοφορικού συστήματος στο σύνολο των θανάτων, αυξήθηκε από 10% το 1938 σε 35% το 2019 ενώ το ποσοστό θανάτων από νεοπλασματικές νόσους από 4% σε 25%.

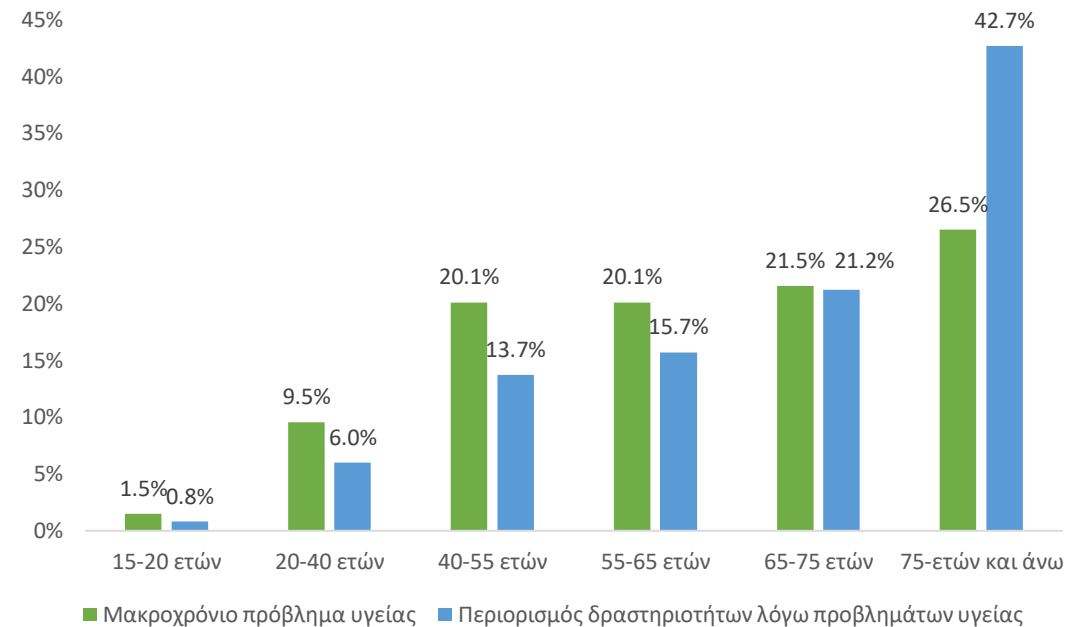
Το προσδόκιμο επιβίωσης σε καλή υγεία αυξάνεται με βραδύτερο ρυθμό από το προσδόκιμο επιβίωσης

Ελλάδα: προσδόκιμο επιβίωσης και προσδόκιμο επιβίωσης σε καλή υγεία (στα 60), 2000-2019.

Πηγή: Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας (ΠΟΥ).

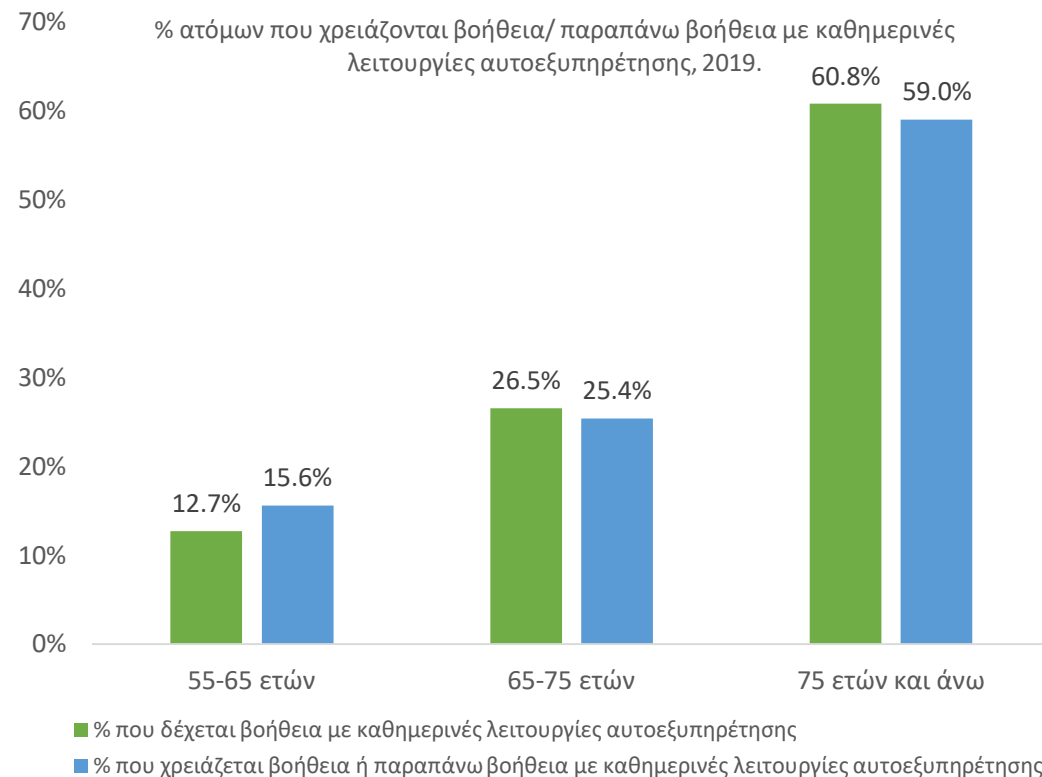
Ποσοστό ατόμων με μακροχρόνιο πρόβλημα υγείας ή περιορισμό στις δραστηριότητες λόγω προβλημάτων υγείας ανά ηλικία, 2019.

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, σταθμισμένη ανάλυση μικροοικονομικών δεδομένων Εθνικής Έρευνας Υγείας 2019.

... αυτό σημαίνει ότι τα άτομα απολαμβάνουν μεν περισσότερα χρόνια ζωής, αλλά επίσης αυξάνεται και ο χρόνος που διαβιούν σε «κακή» κατάσταση υγείας.

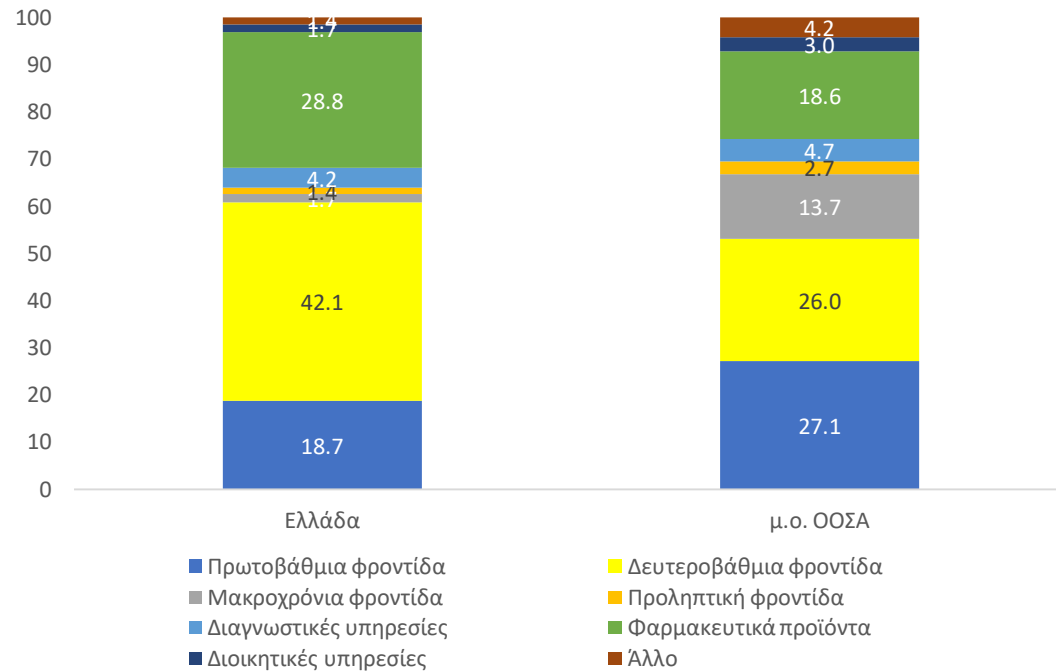
Τα νοικοκυριά καταγράφουν υψηλές δαπάνες υγείας και μη εξυπηρετούμενες ανάγκες που προκύπτουν από την ηλικιακή τους δομή

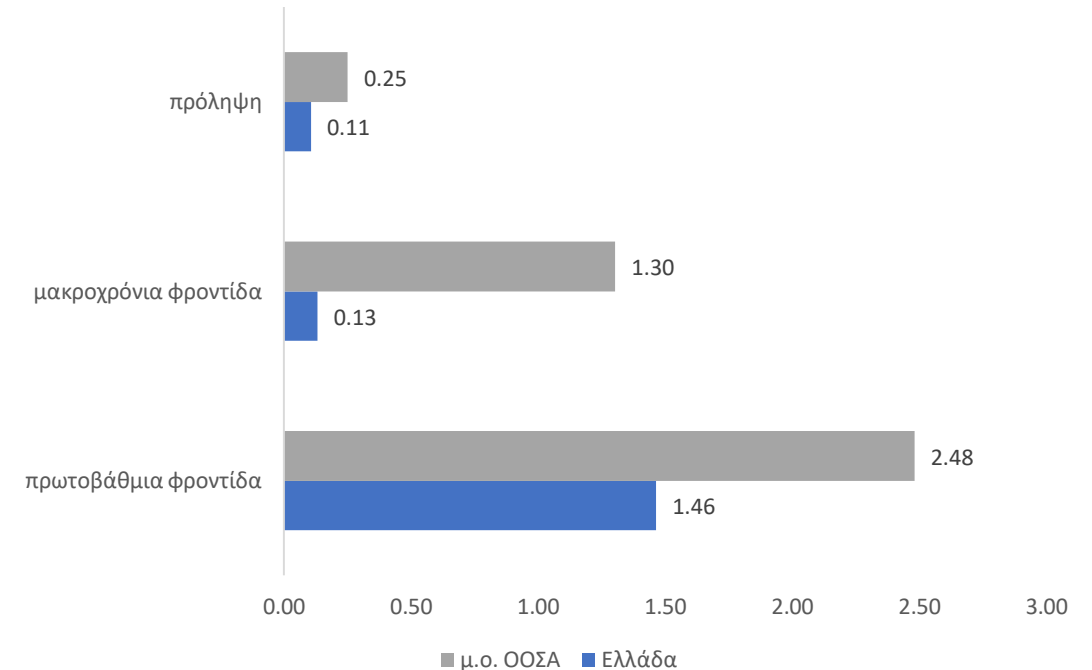
Σε μεγάλες ηλικίες τα ποσοστά μη εξυπηρετούμενων αναγκών για βοήθεια με βασικές λειτουργίες (λήψη τροφής, μπάνιο/ ντους κ.λπ.) φτάνουν το 60%.

Στην Ελλάδα, οι δαπάνες για πρωτοβάθμια φροντίδα υγείας, μακροχρόνια φροντίδα και πρόληψη είναι πολύ χαμηλές

Κατανομή δαπάνης υγείας (υποκατηγορίες ως % συνολικής δαπάνης υγείας), 2019

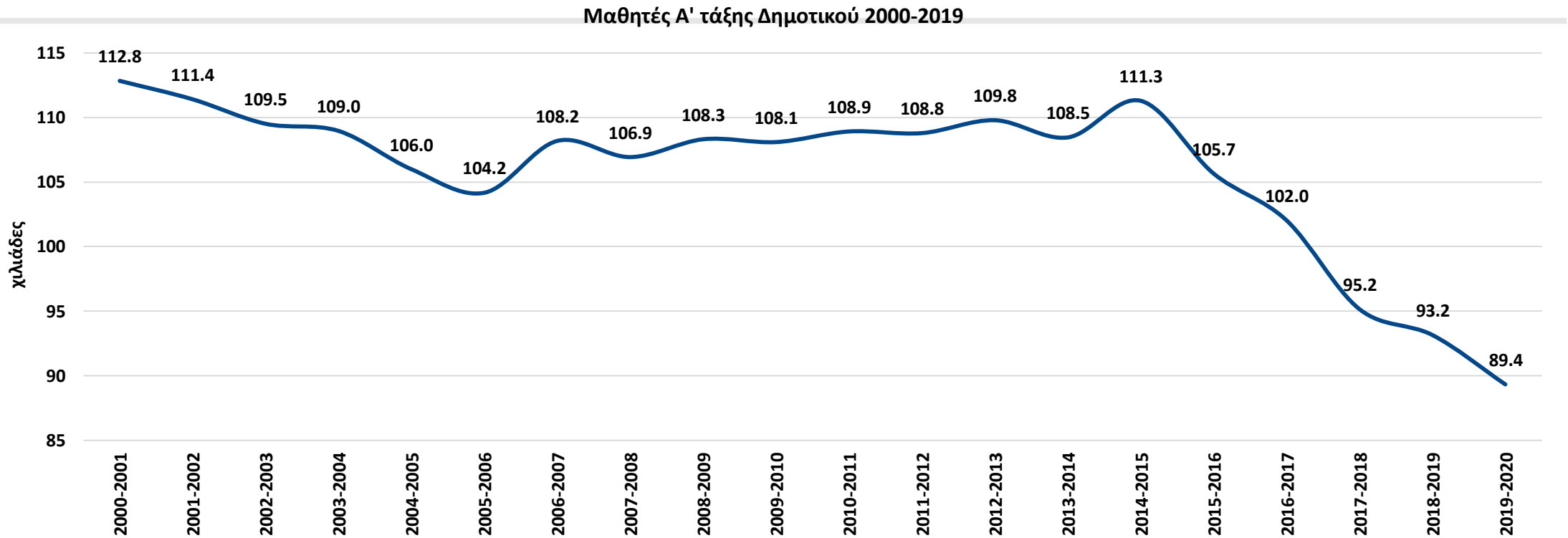
Κατανομή δαπάνης υγείας (υποκατηγορίες ως % της συνολικής δαπάνης υγείας), 2019.

... όταν η δευτεροβάθμια και φαρμακευτική δαπάνη απορροφούν πολύ σημαντικό ποσοστό της συνολικής δαπάνης υγείας.

Εκπαίδευση

Η μείωση των γεννήσεων έχει ήδη «εισαχθεί» στο Δημοτικό Σχολείο από το 2015

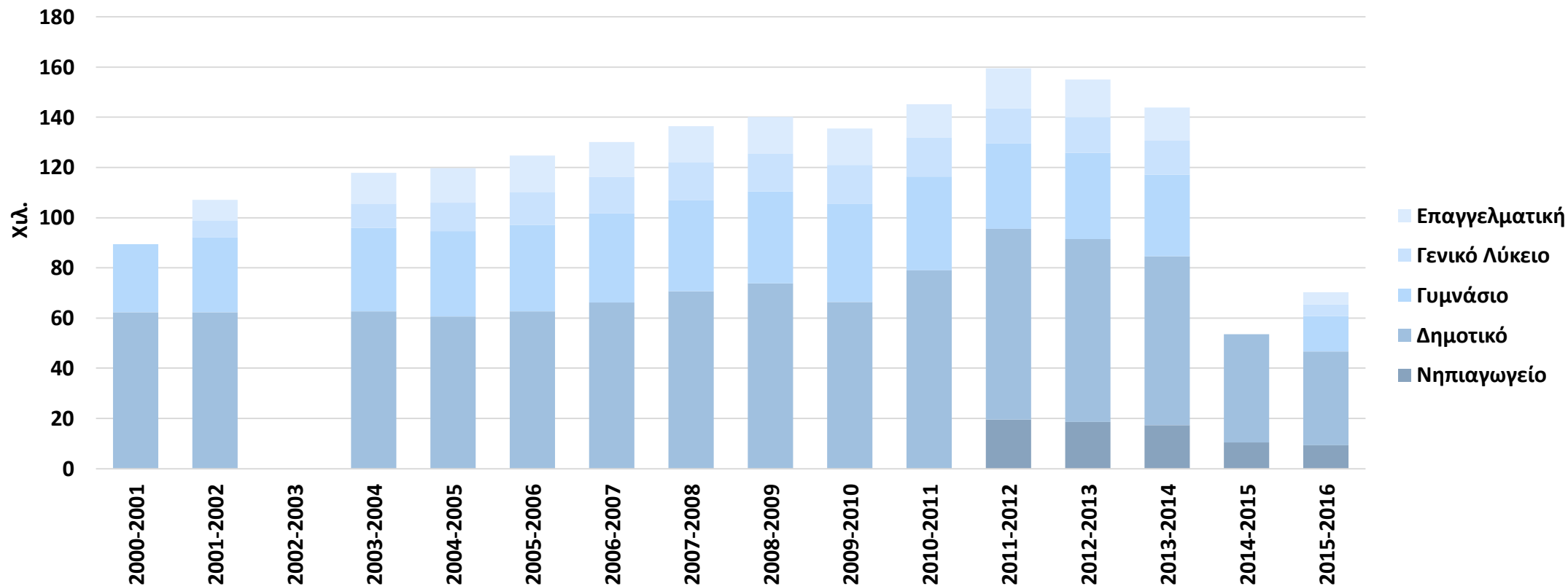

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

- Τα παιδιά που πήγαν Α' Δημοτικού το 2014, γεννήθηκαν το 2008, έτος κατά το οποίο ο αριθμός των γεννήσεων στην Ελλάδα (118,3 χιλ.) έλαβε τη μεγαλύτερη τιμή του από το 1985 (116,5 χιλ.). Έκτοτε ο αριθμός των γεννήσεων ακολουθούν πτωτική πορεία
- Από το 2015 ο αριθμός των μαθητών Α' Δημοτικού μειώνεται σταθερά και διαμορφώθηκε στους 89,4 χιλ. το 2019 (μείωση κατά 24,6% σε σχέση με το 2014)

Η μείωση του μαθητικού πληθυσμού οφείλεται εκτός από τη μείωση των γεννήσεων και στην εξωτερική μετανάστευση, πρωτίστως αλλοδαπών μαθητών

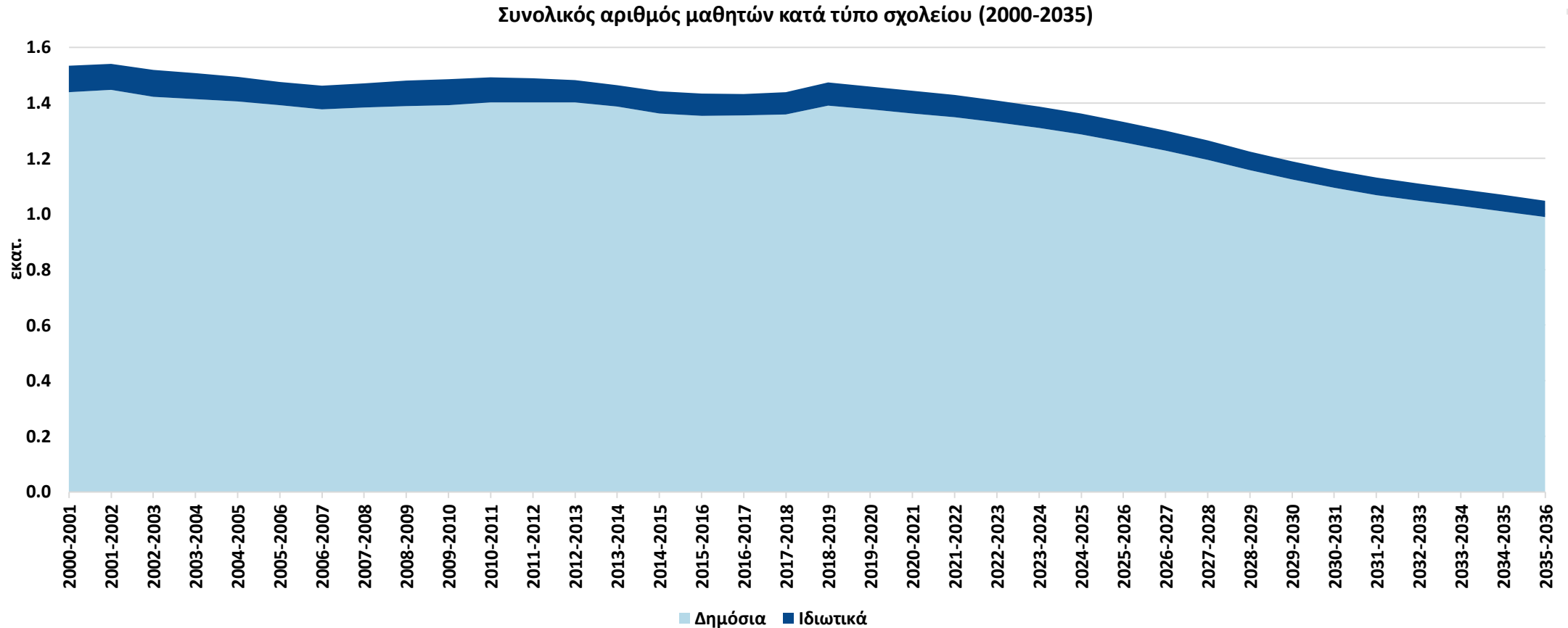
Παλινοστούντες και αλλοδαποί μαθητές σε 1βαθμια και 2βαθμια εκπαίδευση (2000-2015)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

- Μεταξύ 2011 και 2015 ο αριθμός των παλινοστούντων και αλλοδαπών μαθητών μειώθηκε κατά 55,9% (από τους 159,5 χιλ. στους 70,3 χιλ.)

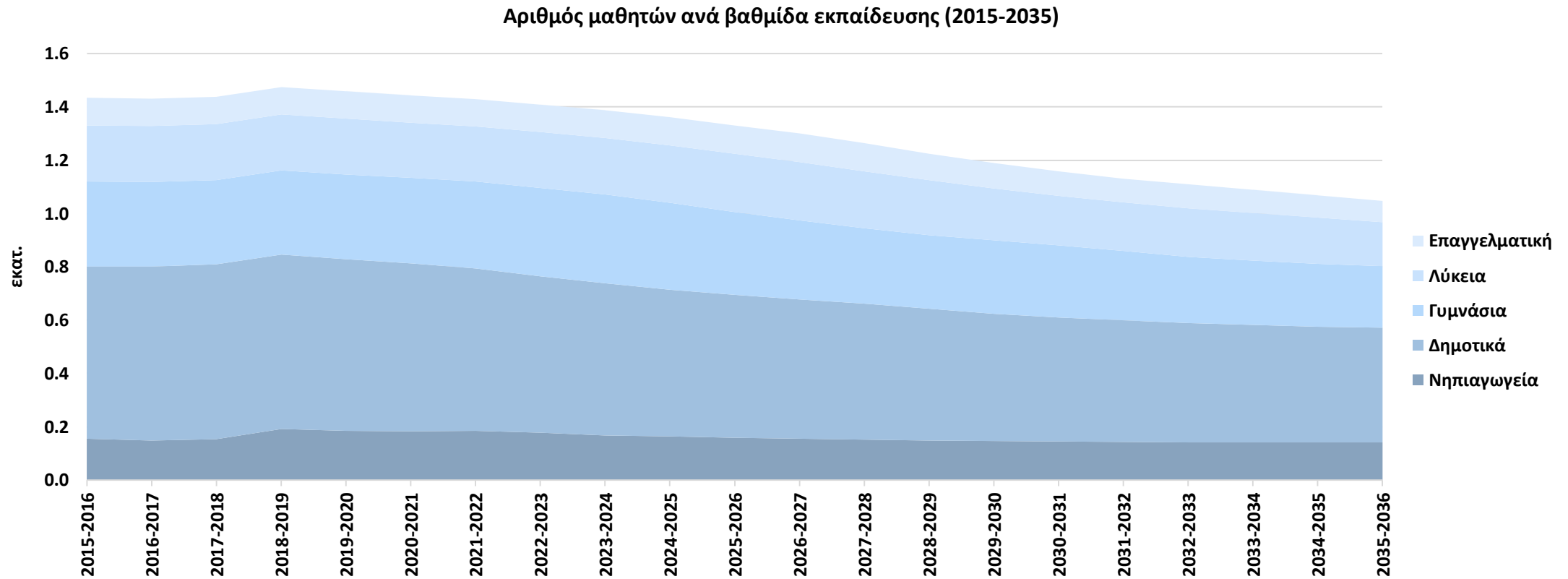
Αν δεν υπάρξουν ριζικές αλλαγές, ο συνολικός αριθμός των μαθητών θα μειωθεί σημαντικά μέχρι το 2035

Πηγή: IOBE

- Ο συνολικός αριθμός των μαθητών από 1,48 εκατ. το 2008 θα μειωθεί σε 1,05 εκατ. περίπου μέχρι το 2035 (-29,2% ή -432,3 χιλ. μαθητές)

Συνέπειες της μείωσης του μαθητικού πληθυσμού στον αριθμό των μαθητών ανά βαθμίδα εκπαίδευσης

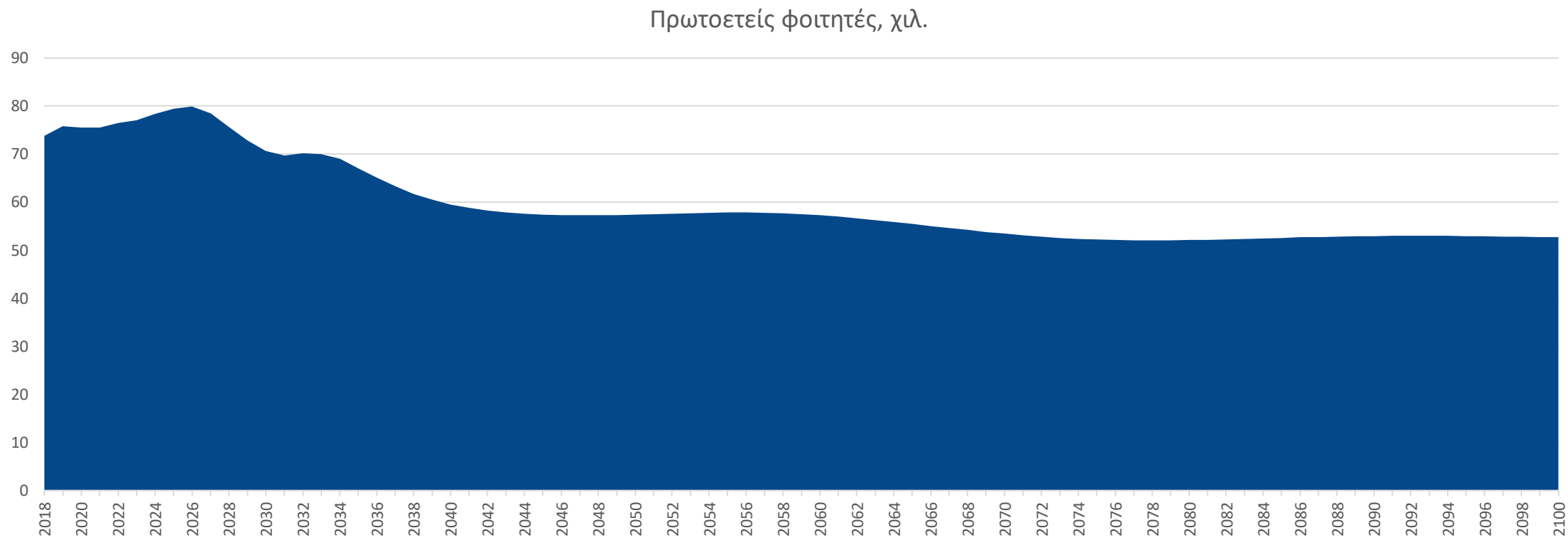

Πηγή: IOBE

Η μείωση του μαθητικού πληθυσμού την περίοδο 2000-2035 ενδέχεται να διαμορφωθεί ως εξής:

- **Νηπιαγωγείο** (-9,6% ή -14,9 χιλ. μαθητές), **Δημοτικό** (-33,2% ή -214,2 χιλ. μαθητές)
- **Γυμνάσιο** (-27,7% ή -88,4 χιλ. μαθητές), **Γενικό Λύκειο** (-46,5% ή -22%)
- **Επαγγελματική Εκπαίδευση** (-22% ή -22,7 χιλ. μαθητές)

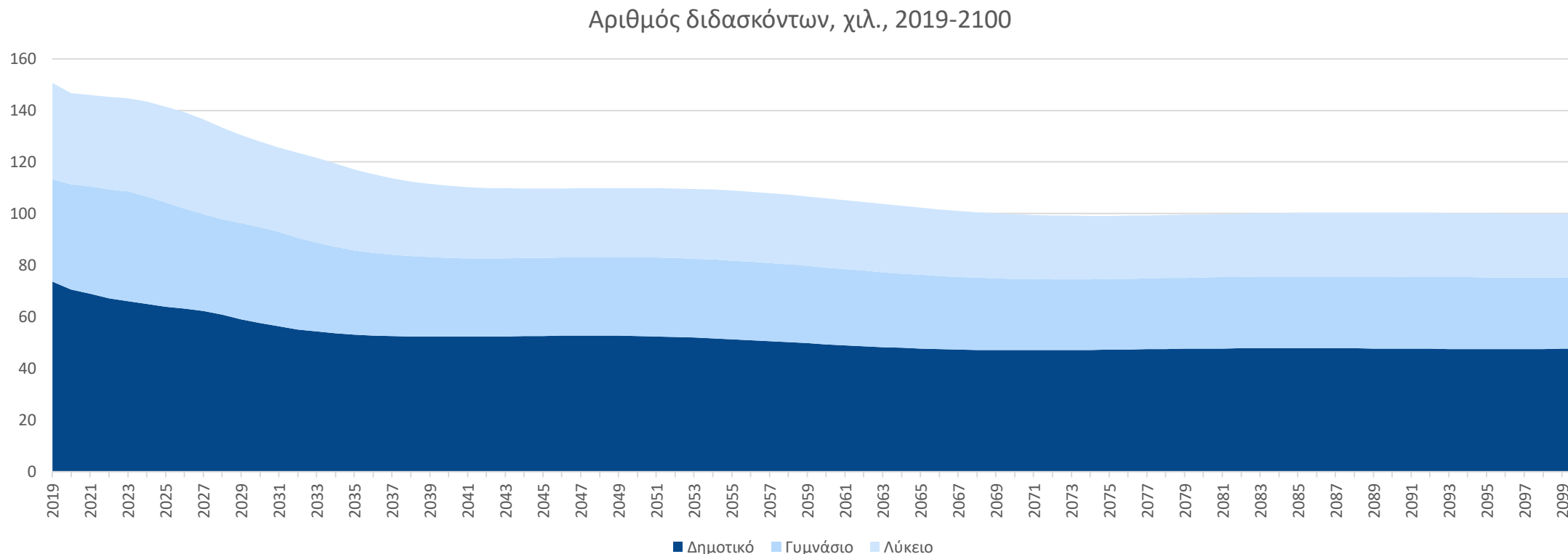
Η ζήτηση για εγγραφή στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, μετά από μια αύξηση αρχικά έως το 2026 αναμένεται να υποχωρήσει σημαντικά τις επόμενες δυο δεκαετίες

Πηγή: Εκτιμήσεις ΙΟΒΕ

Οι απόφοιτοι λυκείου που διεκδικούν την εισαγωγή τους στην Ανώτατη Εκπαίδευση προβλέπεται να υποχωρήσουν σε 52,7 χιλ. το 2100, από 73,8 χιλ. το 2019 (πτώση κατά 30,4%).

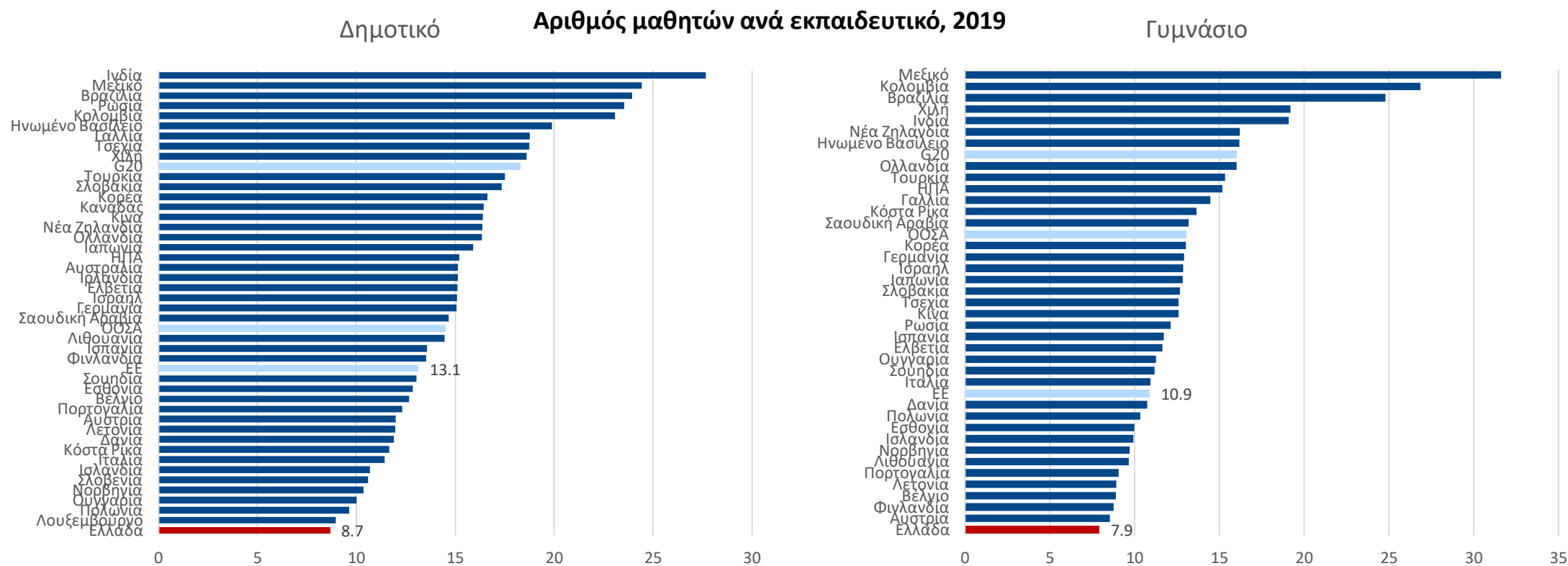
Η προσαρμογή του αριθμού των εκπαιδευτικών ώστε να διατηρηθούν οι σημερινές αναλογίες οδηγεί σε μείωσή τους κατά 33,6% έως το 2100 (-50,6 χιλ.)

Πηγή: Εκτιμήσεις IOBE. Σημείωση: Υπό την υπόθεση διατήρησης των αναλογιών των μαθητών ανά διδάσκοντα στα σημερινά επίπεδα.

Το μέγεθος των δημοσιονομικών πόρων που μπορούν να απελευθερωθούν και να αξιοποιηθούν για άλλους σκοπούς (όπως επέκταση του ωραρίου των σχολικών μονάδων ή την παροχή ενισχυτικής εκπαίδευσης σε μαθητές που υστερούν μαθησιακά ή προέρχονται από ευάλωτες κοινωνικές ομάδες) υπολογίζεται σε τουλάχιστον €765 εκατ. ετησίως.

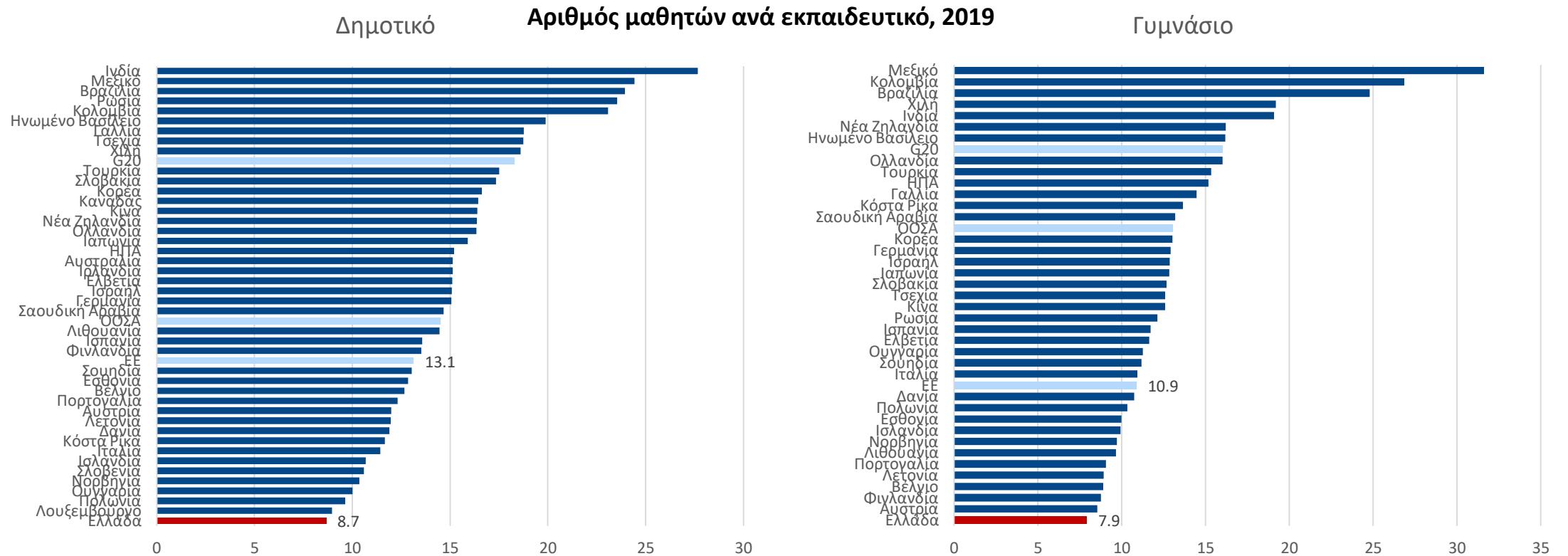
Ήδη, η Ελλάδα έχει τον χαμηλότερο αριθμό μαθητών ανά εκπαιδευτικό στην ομάδα χωρών που παρακολουθεί ο ΟΟΣΑ...

... με εξαίρεση το γενικό λύκειο, όπου η Ελλάδα βρίσκεται στην 6η χαμηλότερη θέση

Ήδη, η Ελλάδα έχει τον χαμηλότερο αριθμό μαθητών ανά εκπαιδευτικό στην ομάδα χωρών που παρακολουθεί ο ΟΟΣΑ...

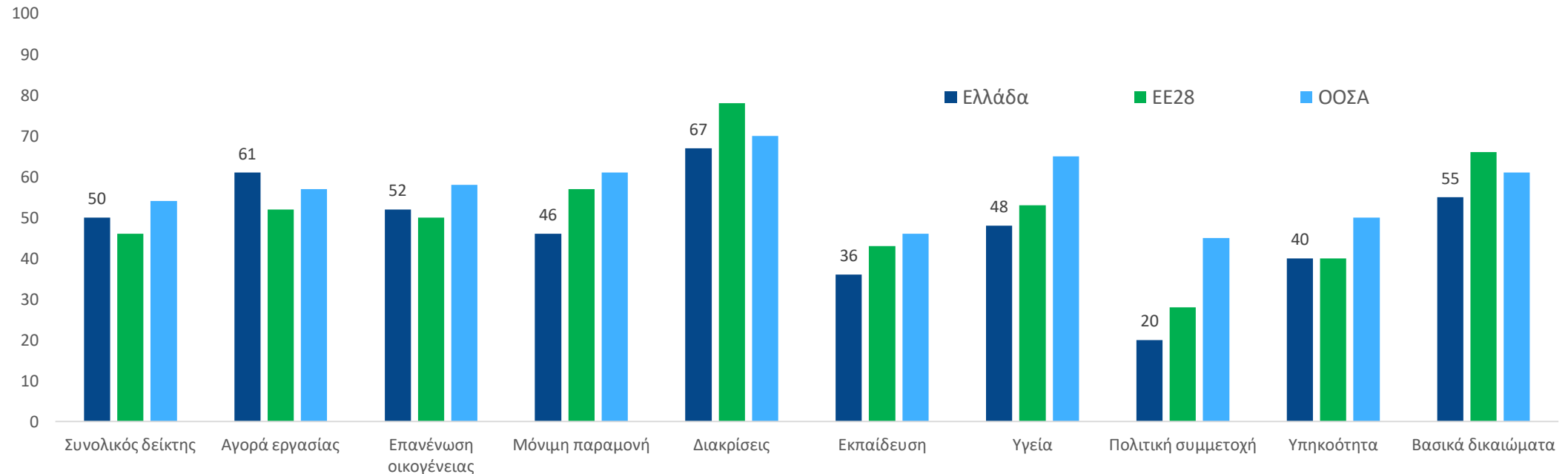
... με εξαίρεση το γενικό λύκειο, όπου η Ελλάδα βρίσκεται στην 6η χαμηλότερη θέση

Μεταναστευτική πολιτική

Υπάρχουν σημαντικά περιθώρια βελτίωσης στις επιδόσεις της Ελλάδας αναφορικά με την ενσωμάτωση υφιστάμενων μεταναστών και προσφύγων...

Δείκτης ενσωμάτωσης μεταναστών ανά τομέα πολιτικής (βαθμολογία χωρών με άριστα το 100), 2019

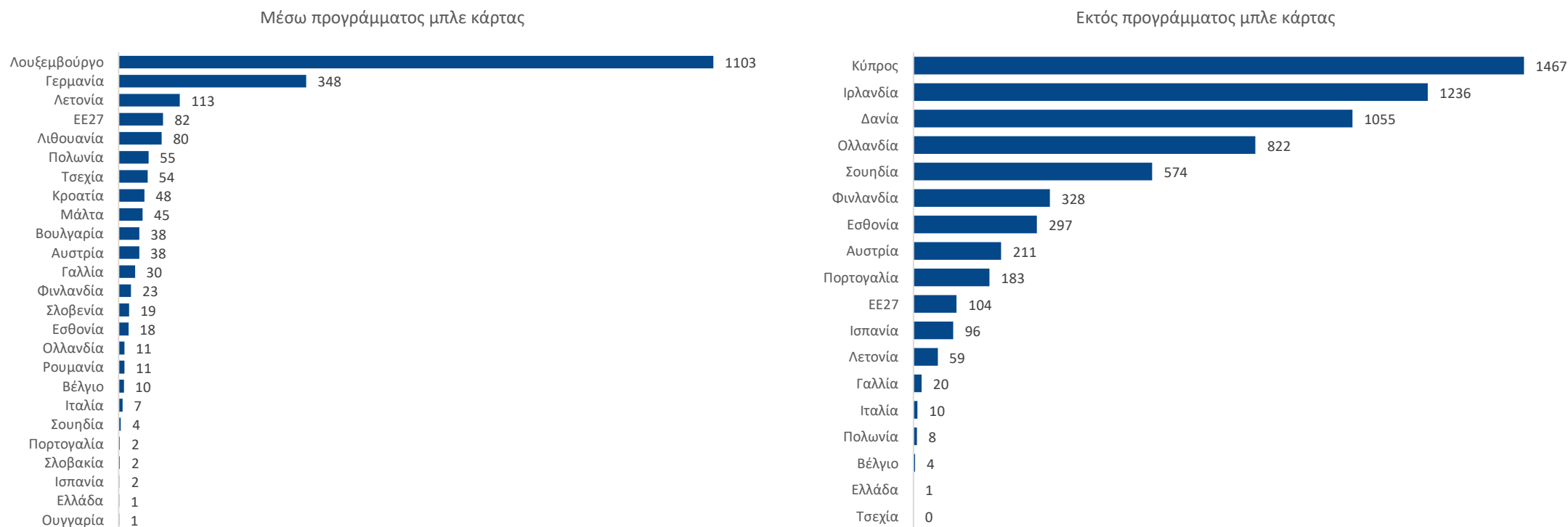

Πηγή: Migrant Integration Policy Index (MIPEX)

**...σε τομείς όπως η εκπαίδευση, η πολιτική συμμετοχή, οι κανόνες για τη μόνιμη παραμονή και την απόδοση υπηκοότητας, τα βασικά δικαιώματα και οι διακρίσεις.
Η καλύτερη ενσωμάτωση προάγει την οικονομική ανάπτυξη, κοινωνική συνοχή και ευημερία.**

Η Ελλάδα δεν αποτελεί ελκυστικό προορισμό για δυνητικούς μετανάστες υψηλής ειδίκευσης

Έκδοση νέων αδειών σε εργαζόμενους υψηλής κατάρτισης ανά χώρα της ΕΕ, αριθμός ανά εκατ. κατοίκους, 2019

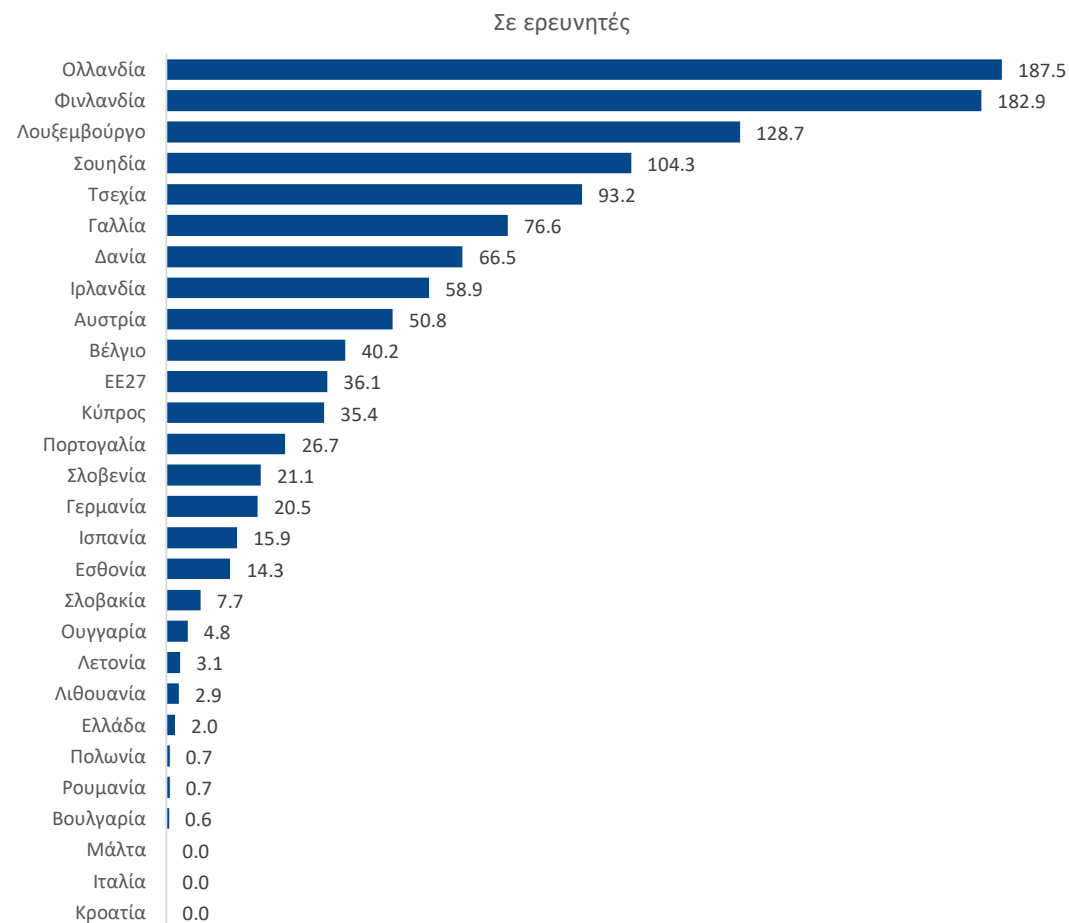
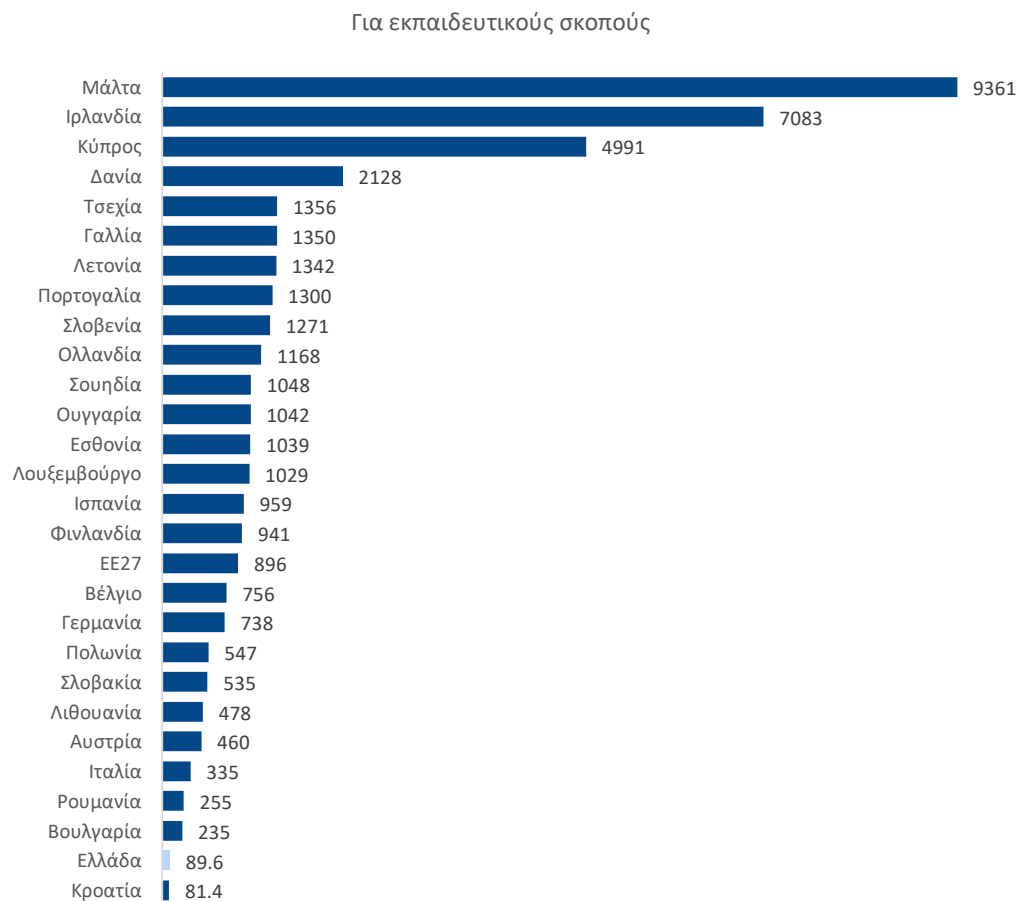

Πηγή: Eurostat (migr_resocc, migr_resbc1, demo_rjan). Επεξεργασία στοιχείων: IOBE.

Στις τελευταίες θέσεις της κατάταξης των κρατών μελών της ΕΕ η Ελλάδα σε όρους αριθμού νέων αδειών σε εργαζόμενους υψηλής κατάρτισης το 2019

Χαμηλές είναι οι επιδόσεις της Ελλάδας και στην προσέλκυση φοιτητών και ερευνητών από τρίτες χώρες

Έκδοση νέων αδειών ανά χώρα της ΕΕ, αριθμός ανά εκατ. κατοίκους, 2019

Οικονομικές και δημοσιονομικές επιδράσεις

Οι μακροοικονομικές επιδράσεις των δημογραφικών εξελίξεων και πολιτικών εξετάζονται με βάση τα σενάρια προβολών της Eurostat

Βασικό σενάριο

- Εφαρμογή πολιτικών ενίσχυσης της οικογένειας και πολιτικών που θα διασφαλίσουν ήπιες μεταναστευτικών εισροές
- Αντιστοιχεί στις πληθυσμιακές προβολές της Eurostat, οι οποίες προκύπτουν από τις βασικές (baseline) παραδοχές για τις εξελίξεις της γονιμότητας/γεννητικότητας και της μετανάστευσης στην Ελλάδα

Απαισιόδοξο σενάριο

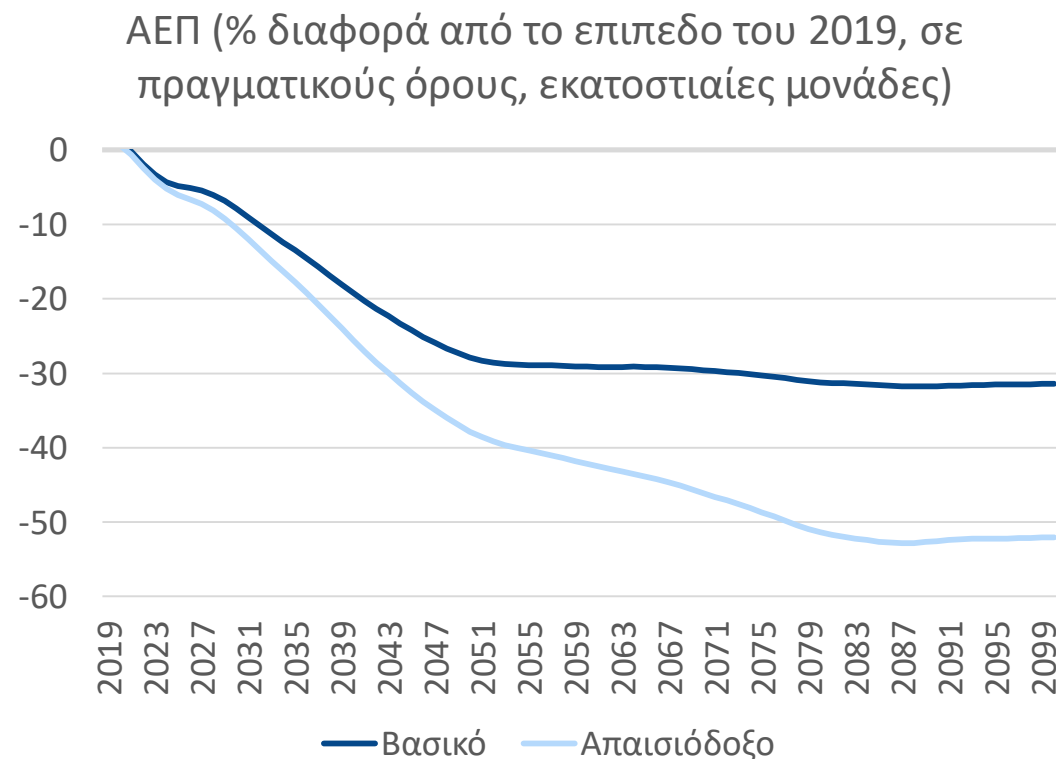
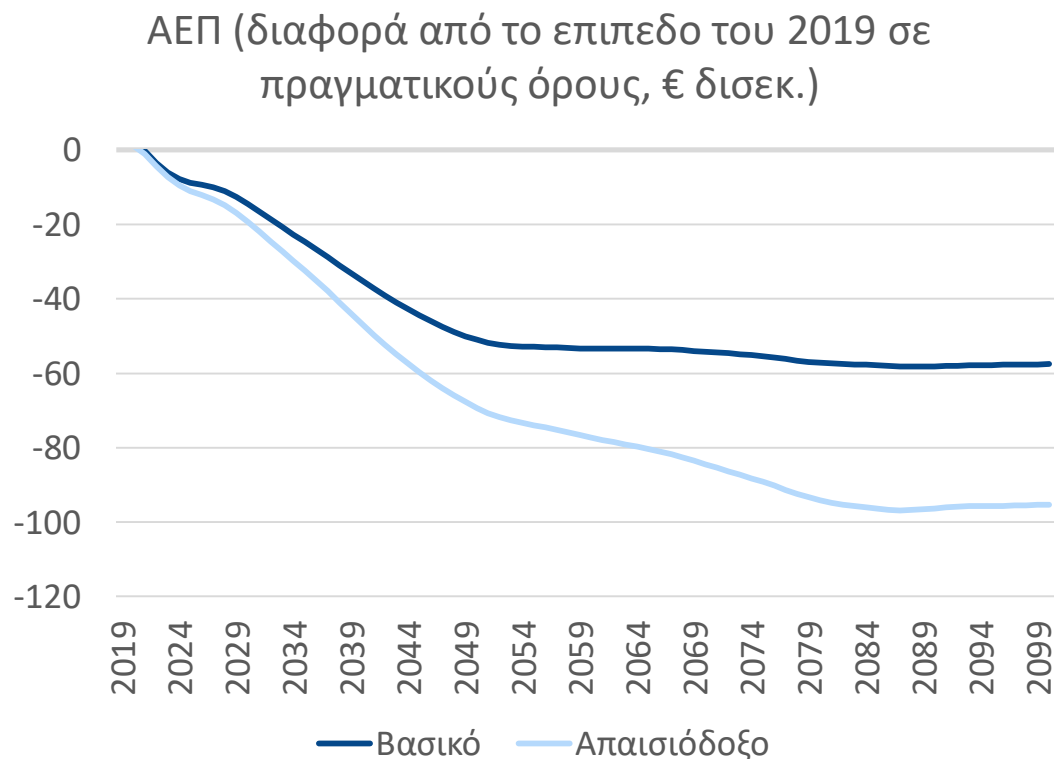
- Χωρίς λήψη μέτρων για την αντιμετώπιση του δημογραφικού
- Βασίζεται στις πληθυσμιακές προβολές της Eurostat, υπό τις παραδοχές της χαμηλότερης γονιμότητας/γεννητικότητας και των ασθενέστερων μεταναστευτικών ροών (low fertility and low migration assumptions)

Ανάλυση ευαισθησίας

- Υψηλότερη / χαμηλότερη γονιμότητα
- Υψηλότερες / χαμηλότερες μεταναστευτικές εισροές

Οι επιδράσεις στα οικονομικά μεγέθη υπολογίζονται στο πλαίσιο μακροοικονομικής ανάλυσης προσομοιώσεων με ένα δυναμικό στοχαστικό υπόδειγμα γενικής ισορροπίας

Πτώση του πραγματικού ΑΕΠ κατά €58 δισεκ. μέχρι το 2100, ή κατά 31% σε σύγκριση με το 2019, υπό το βασικό σενάριο

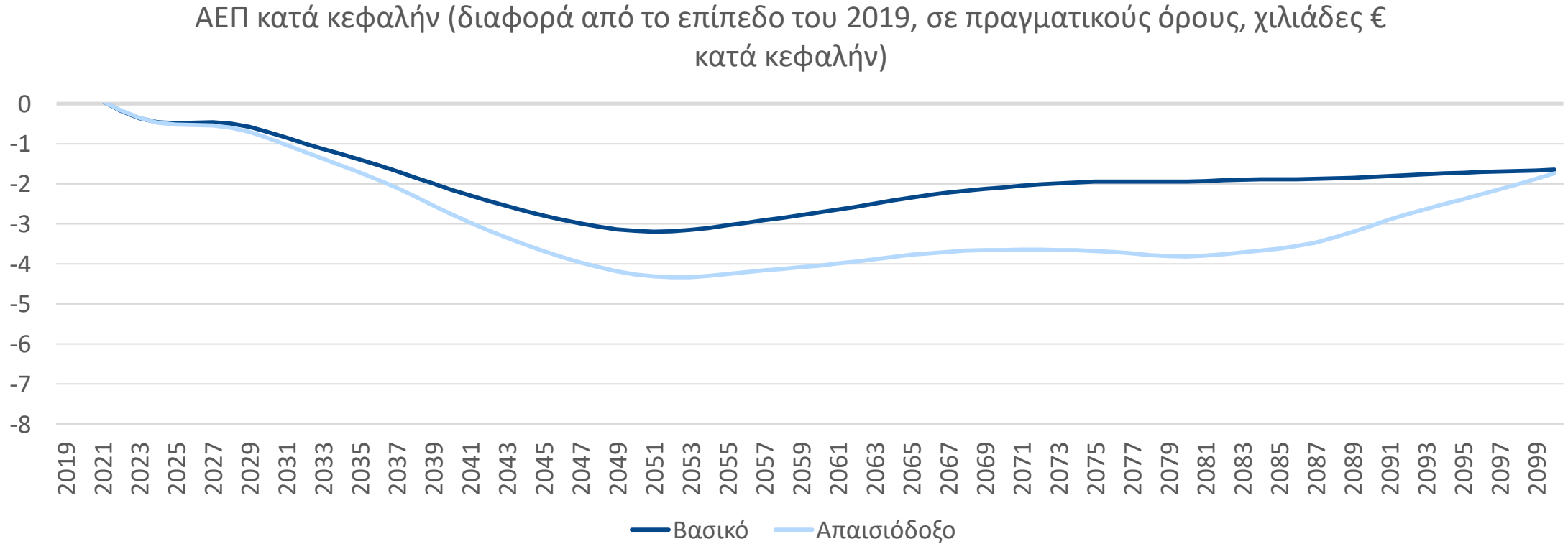

Η ανεξέλεγκτη δημογραφική συρρίκνωση οδηγεί σε απώλεια ετήσιου ΑΕΠ ύψους €95 δισεκ. μέχρι το 2100, ή κατά 52% σε σύγκριση με το 2019, υπό το απαισιόδοξο σενάριο

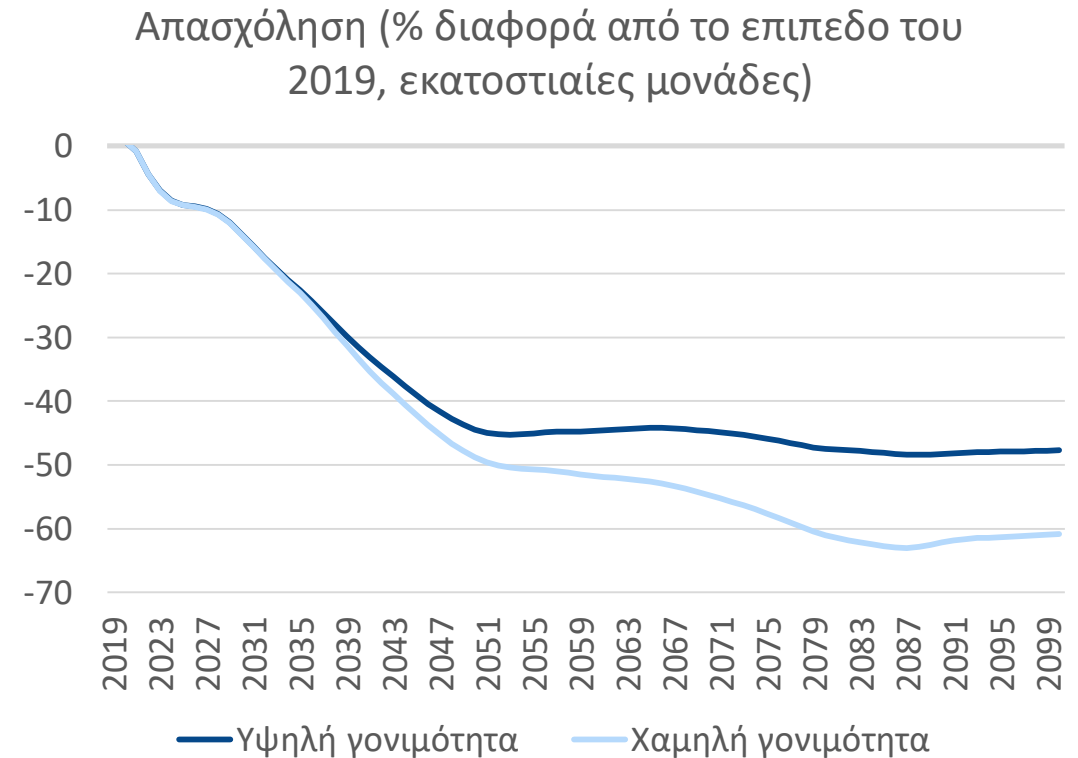
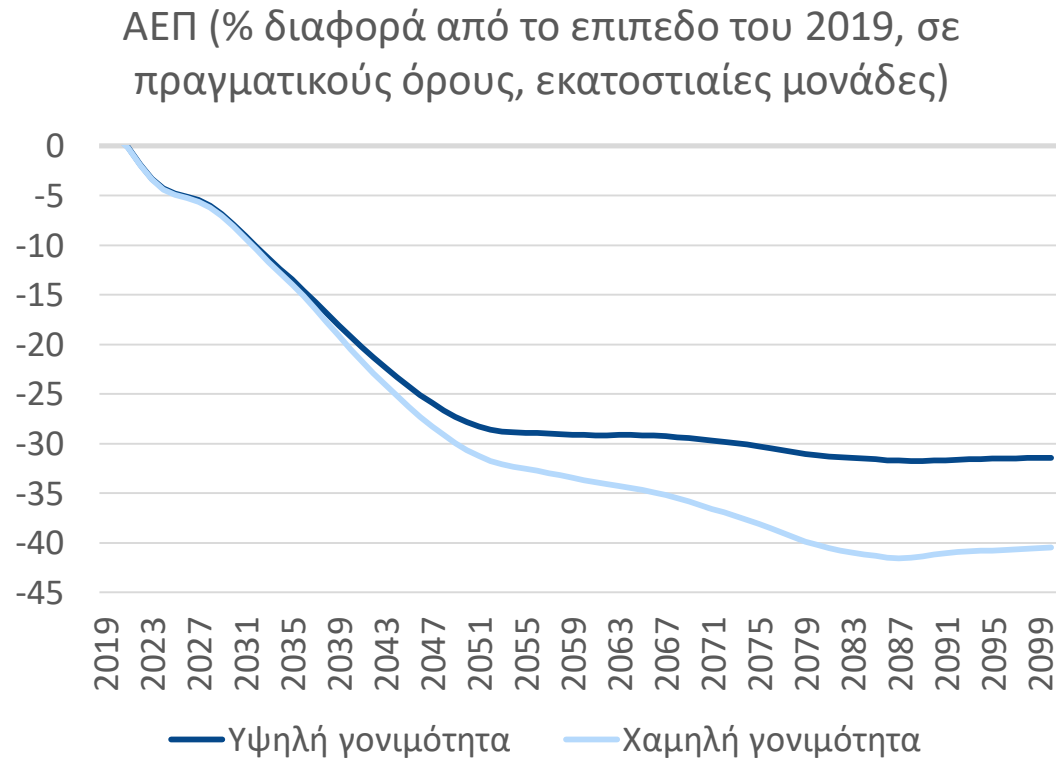
Παραδοχές: Η συνταξιοδοτική δαπάνη ανά ηλικιωμένο παραμένει σταθερή σε πραγματικούς όρους, η δαπάνη περίθαλψης ανά ηλικιωμένο αυξάνεται σε πραγματικούς όρους με ετήσιο ρυθμό 0.5%, οι πρόσθετες δημόσιες δαπάνες για περίθαλψη και συντάξεις χρηματοδοτούνται με αύξηση της φορολογίας εισοδήματος, η παραγωγικότητα φθίνει με την αύξηση του ποσοστού των ηλικιωμένων στον πληθυσμό

Μείωση του κατά κεφαλήν ΑΕΠ κατά περισσότερα από €2.000 ετησίως στο βασικό σενάριο για το μεγαλύτερο μέρος της περιόδου

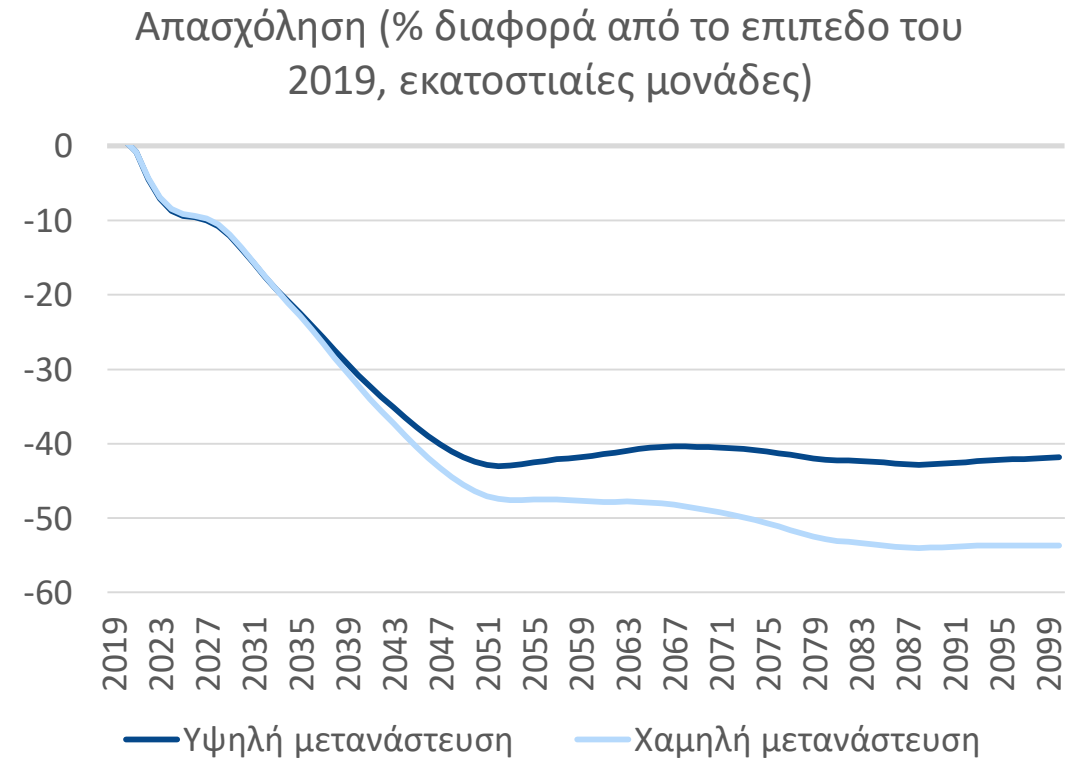
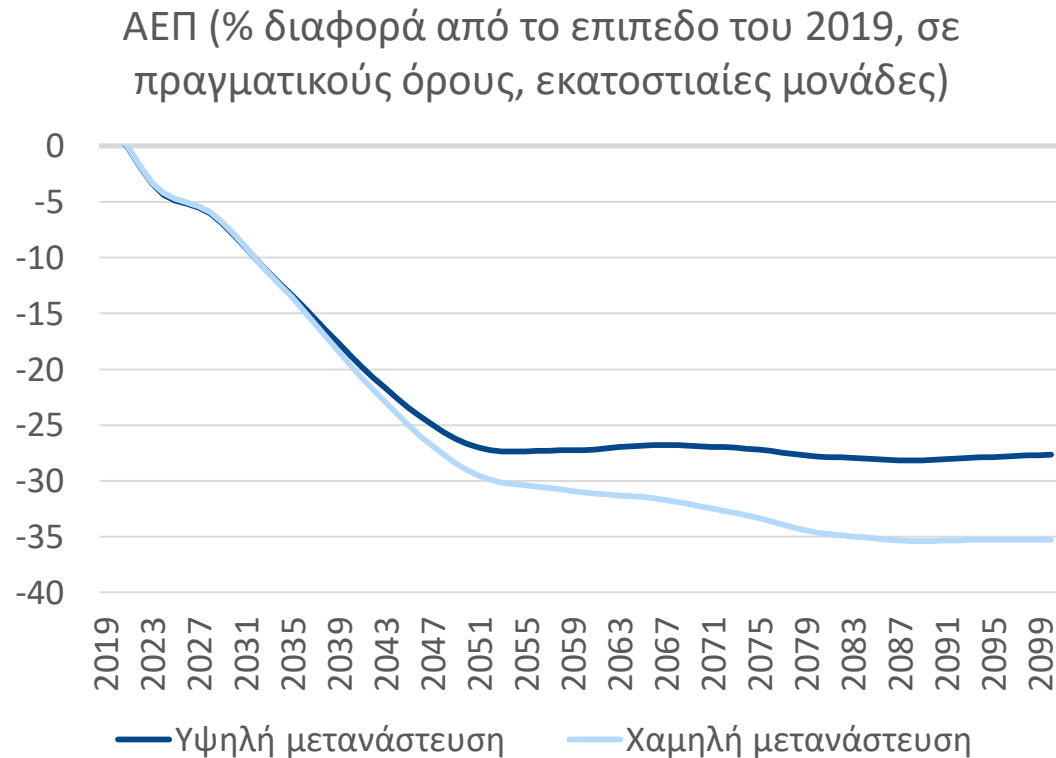
Υπό το απαισιόδοξο σενάριο το κατά κεφαλήν ΑΕΠ μειώνεται κατά έως και €4.000 ετησίως για το μεγαλύτερο μέρος της περιόδου

Με χαμηλή γονιμότητα, το ετήσιο πραγματικό ΑΕΠ και η απασχόληση είναι χαμηλότερα κατά 40% και 61% αντίστοιχα το 2100, σε σύγκριση με το 2019

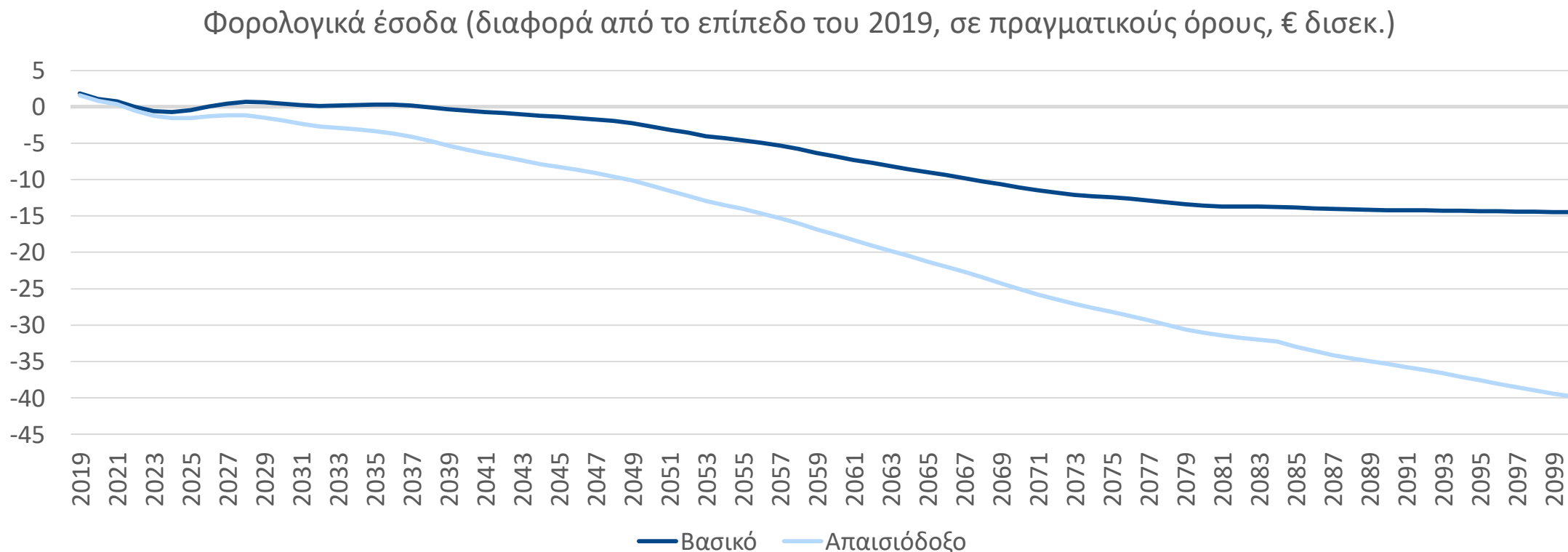
Πολιτικές αύξησης της γονιμότητας μπορούν να περιορίσουν σημαντικά τις απώλειες – μείωση του ΑΕΠ κατά 31% και της απασχόλησης κατά 48% στο σενάριο υψηλής γονιμότητας.

Με χαμηλή μετανάστευση χάνεται το 35% του ετήσιου πραγματικού ΑΕΠ της χώρας και το 54% της απασχόλησης μέχρι το 2100, σε σχέση με το 2019

Η εφαρμογή αποτελεσματικότερων μεταναστευτικών πολιτικών μπορούν να περιορίσουν τις απώλειες του ετήσιου ΑΕΠ κατά περίπου 7 ποσοστιαίες μονάδες (π.μ.) και τις απώλειες της απασχόλησης κατά περίπου 12 π.μ. στο τέλος της περιόδου πρόβλεψης (2100).

Μείωση δημοσίων εσόδων κατά €14 δισεκ. μέχρι το 2100, ή κατά 19% σε σχέση με το επίπεδο του 2019, ακόμη και υπό τις αισιόδοξες παραδοχές του βασικού σεναρίου

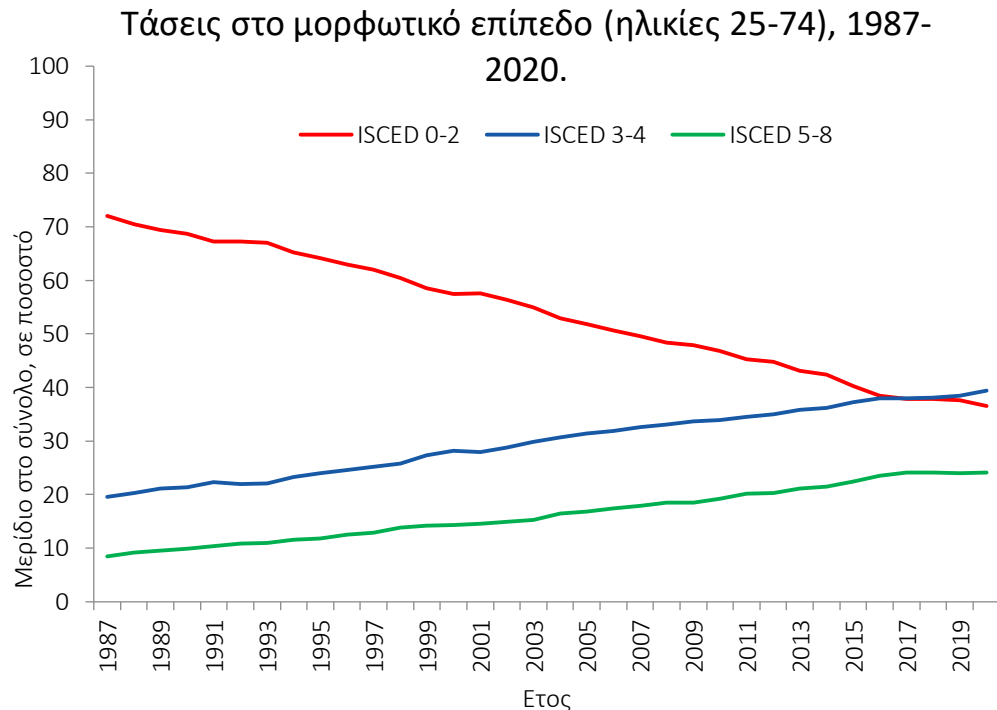
Μείωση δημοσίων εσόδων κατά €40 δισεκ. έως το 2100, ή κατά 52% σε σχέση με το 2019, υπό το απαισιόδοξο σενάριο

Παραδοχές: Σταθεροί φορολογικοί συντελεστές για το εισόδημα νομικών προσώπων και για την κατανάλωση, σταθεροί φόροι περιουσίας ως ποσοστό του ΑΕΠ, η φορολογία εισοδήματος φυσικών προσώπων αυξάνεται ώστε να καλυφθούν οι πρόσθετες δαπάνες για περίθαλψη και συντάξεις και να διατηρείται ισοσκελισμένος ο προϋπολογισμός

**Βαθύτερα: άλλα χαρακτηριστικά της εκπαίδευσης,
κοινωνική κινητικότητα, προσέλκυση αλλοδαπών**

Από τη δεκαετία του 1980, η δευτεροβάθμια και η τριτοβάθμια εκπαίδευση στην Ελλάδα έχουν επεκταθεί σημαντικά

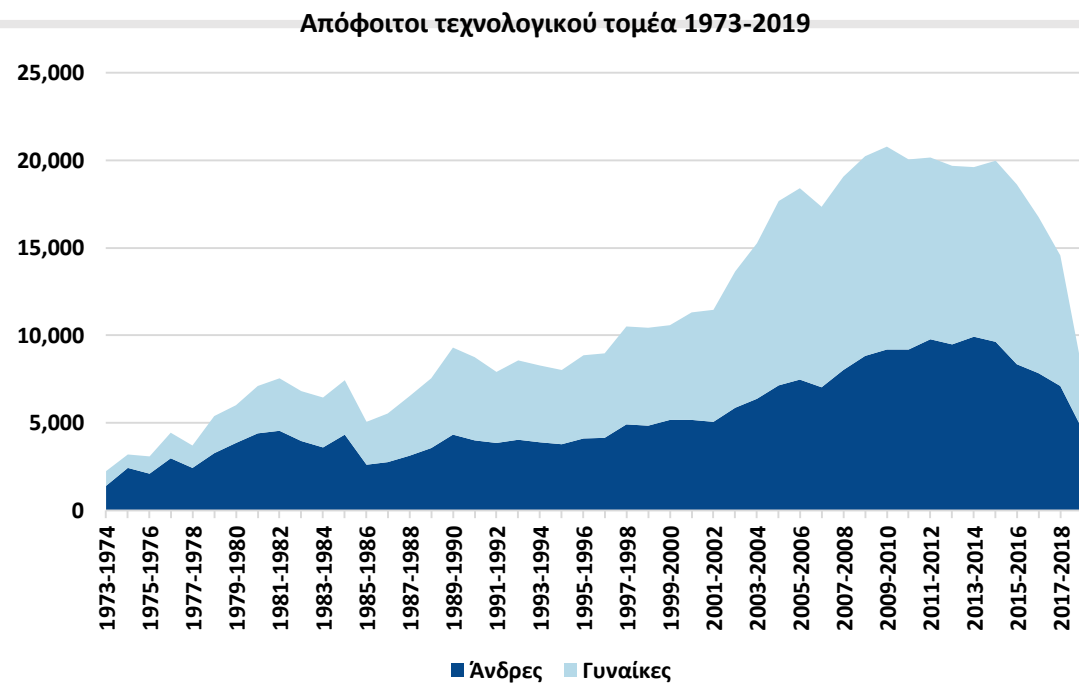
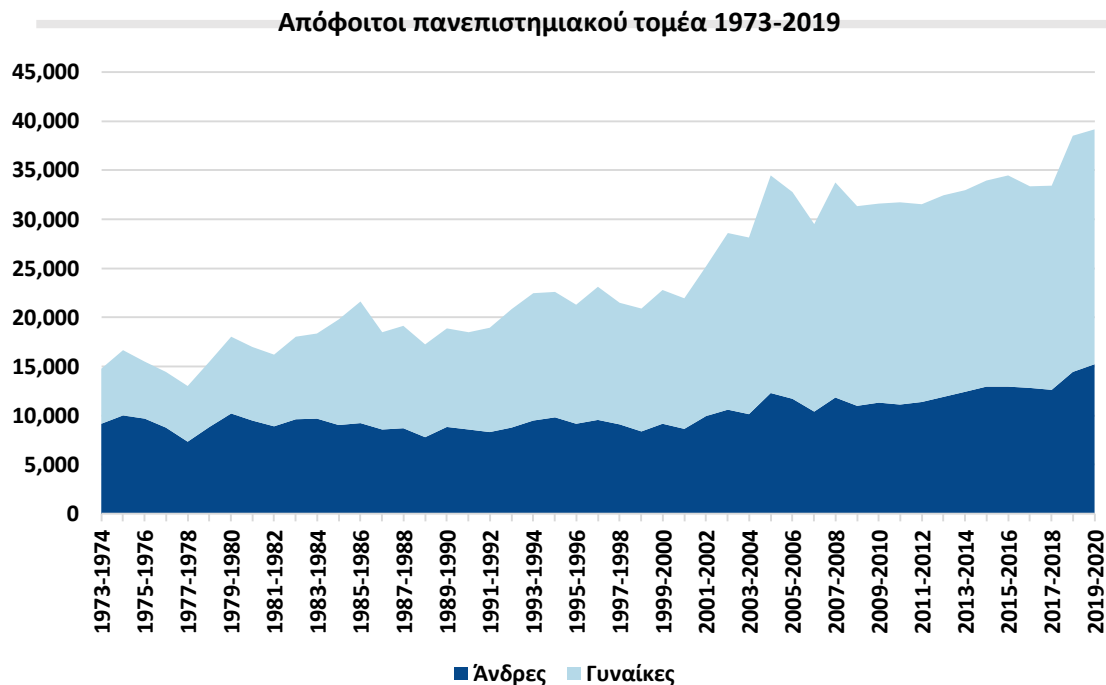

Πηγή: Έρευνα Εργατικού Δυναμικού ΕΛΣΤΑΤ

- Το μερίδιο πληθυσμού ηλικίας 25-74 ετών με κατώτερη δευτεροβάθμια εκπαίδευση (ISCED 0-2) μειώθηκε από 72% το 1987 σε 37% το 2020
- Το μερίδιο του πληθυσμού με τριτοβάθμια εκπαίδευση (ISCED 5-8) αυξήθηκε από 9% σε 24%
- Σήμερα, η Ελλάδα έχει τα υψηλότερα ποσοστά εγγραφής σε προπτυχιακά προγράμματα μεταξύ ατόμων ηλικίας 19-24 ετών στον ΟΟΣΑ (ΟΟΣΑ, 2019)

Αυτή η επέκταση πιστεύεται ότι έπαιξε βασικό ρόλο στην ενίσχυση της διαγενεακής κινητικότητας στην εκπαίδευση.

Αύξηση αριθμού πτυχιούχων πανεπιστημίου και ΤΕΙ

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

➤ Πανεπιστήμια:

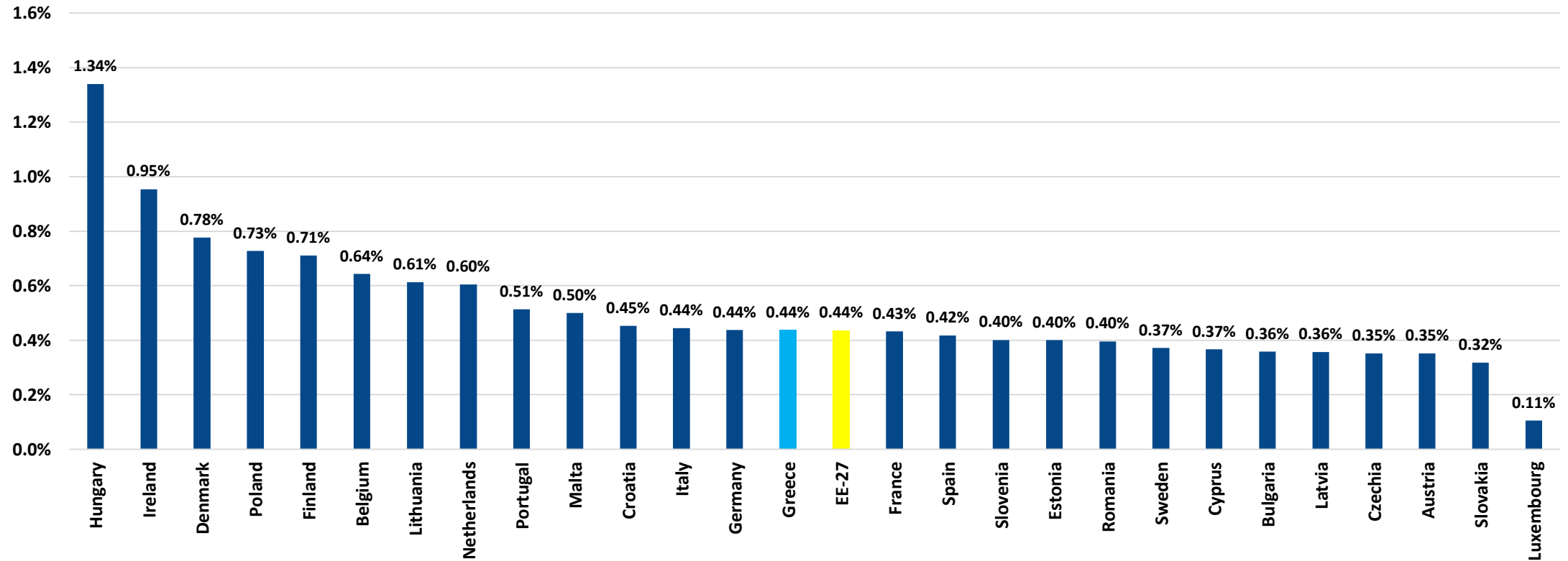
- Ο αριθμός των πτυχιούχων την περίοδο 1973-2019 αυξήθηκε κατά 2,7 φορές, (από τους 14,8 χιλ. στους 39,2 χιλ.)
- Ο αριθμός των πτυχιούχων γυναικών αυξήθηκε κατά 4,3 φορές (από τις 5,6 χιλ. στις 23,9 χιλ.), ενώ των ανδρών κατά 1,7 φορές (από τους 9,2 χιλ. στους 15,2 χιλ.).

➤ Τ.Ε.Ι.:

- Ο αριθμός των αποφοίτων την περίοδο 1973-2017 αυξήθηκε με μέσο ετήσιο ρυθμό μεταβολής 4,3% (από 917 στους 14,6 χιλ.)

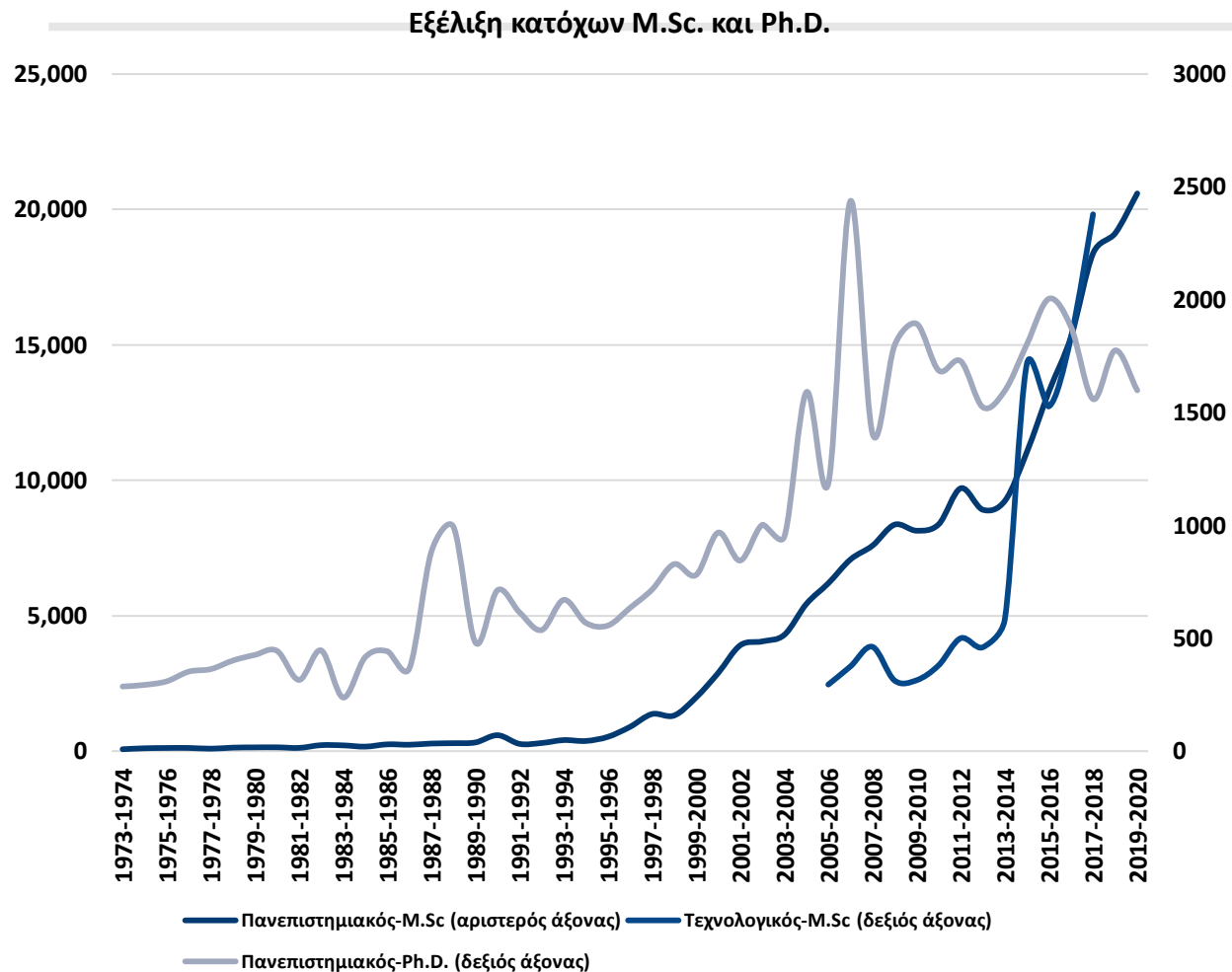
Στον μ.ό. της ΕΕ ως προς το ποσοστό πληθυσμού που λαμβάνει βασικό πτυχίο

Ποσοστό πληθυσμού που έλαβε βασικό πτυχίο το 2020

Πηγή: Eurostat

Σημαντική αύξηση και στους κατόχους Master και Ph.D.

➤ Πανεπιστήμια:

- Από τα μέσα της δεκαετίας του 1990 ο αριθμός των κατόχων μεταπτυχιακού αυξήθηκε κατά 7 φορές περίπου (1999-2007: +284%, 2008-2013: +146%).
- Από το 1998 είναι οι γυναίκες κάτοχοι Master είναι περισσότερες από τους άνδρες.
- Η Ελλάδα το 2020 ήταν προτελευταία στην κατάταξη στην ΕΕ-27 που αφορά τους κατόχους Master (0,19% του πληθυσμού έναντι 0,29% στην ΕΕ-27).
- Την περίοδο 1973-2019 ο αριθμός των διδασκτόρων αυξήθηκε κατά 5,6 φορές περίπου (από τους 285 στους 1,6 χιλ.).
- Η Ελλάδα το 2020 ήταν κάτω από τη μέση της κατάταξης στην ΕΕ-27 που αφορά τους κατόχους Ph.D. (0,015% του πληθυσμού έναντι 0,017% στην ΕΕ-27).

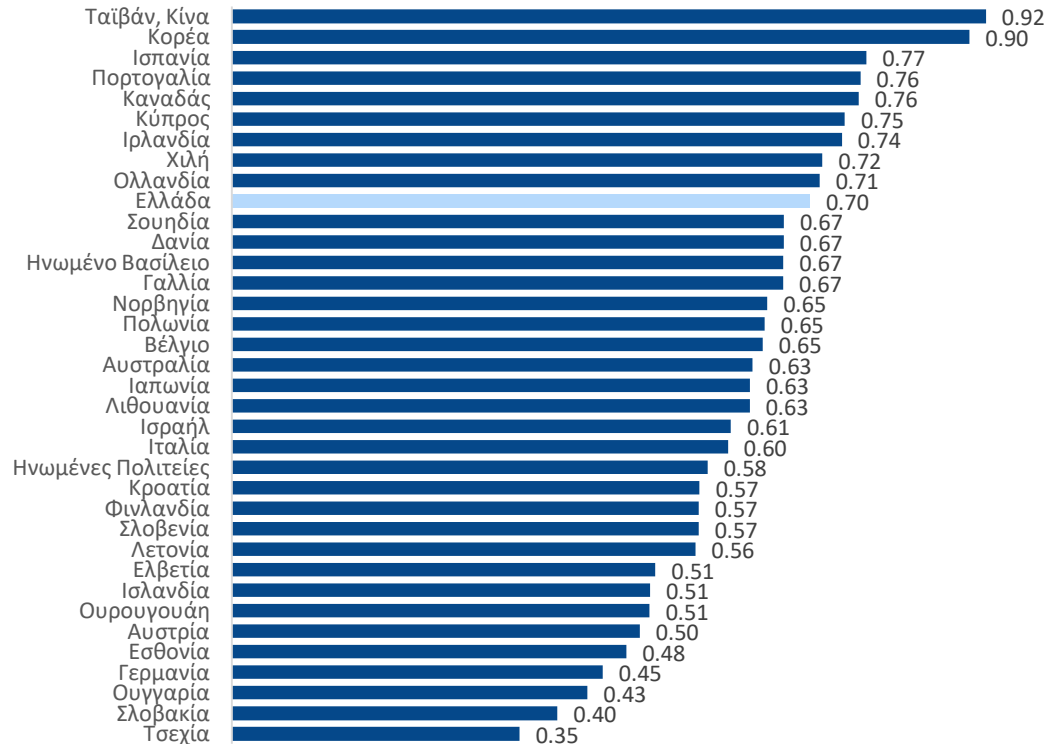
➤ ΤΕΙ:

- Την περίοδο 2005-2017 οι κάτοχοι μεταπτυχιακού οκταπλασιάστηκαν. Από το 2014 περισσότερες οι γυναίκες κάτοχοι συγκριτικά με τους άνδρες.

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Η Ελλάδα κατατάσσεται υψηλά στον δείκτη απόλυτης εκπαιδευτικής κινητικότητας

Δείκτης απόλυτης ανοδικής κινητικότητας

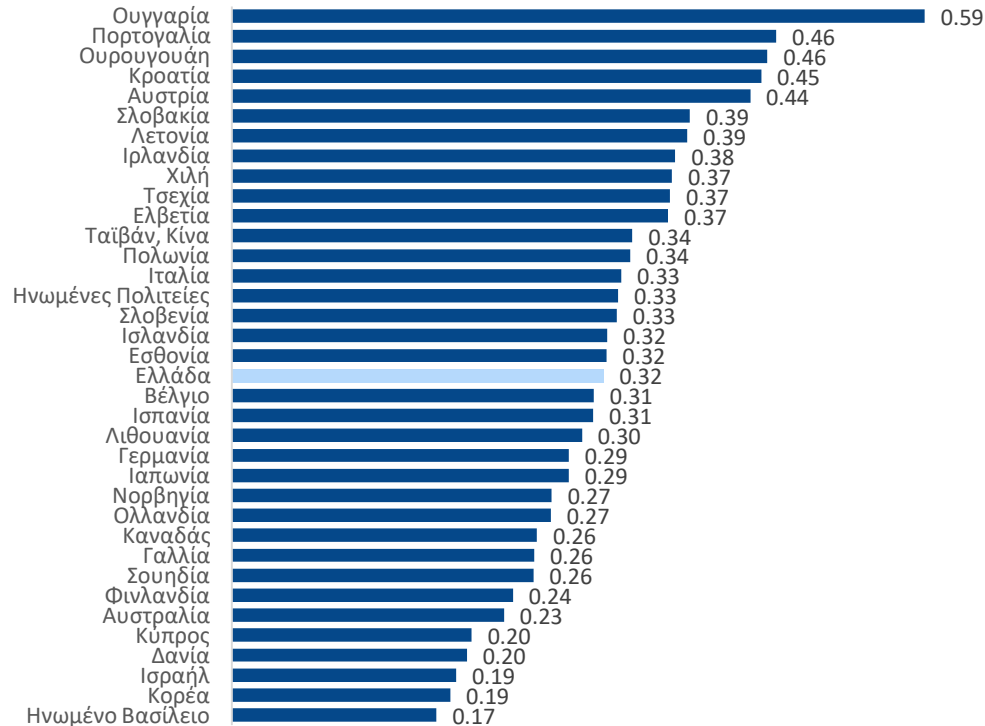
- Τα παιδιά που γεννήθηκαν τη δεκαετία του 1980 στην Ελλάδα έχουν 70% πιθανότητες να έχουν υψηλότερο επίπεδο εκπαίδευσης από το υψηλότερο επίπεδο των γονιών τους

Πηγή: Παγκόσμια βάση δεδομένων για την κινητικότητα μεταξύ των γενεών (2020), Παγκόσμια Τράπεζα

Με βάση αυτόν τον δείκτη, η Ελλάδα κατατάσσεται στη 10η θέση μεταξύ 36 οικονομιών υψηλού εισοδήματος που περιλαμβάνονται στην Παγκόσμια βάση δεδομένων για την διαγενεακή κινητικότητα (GDIM) της Παγκόσμιας Τράπεζας.

Αλλά χαμηλότερα αναφορικά με τον δείκτη διαγενεακής «επιμονής» (persistence) μεταξύ των γενεών

Δείκτης διαγενεακής «επιμονής»

Πηγή: Παγκόσμια βάση δεδομένων για την κινητικότητα μεταξύ των γενεών (2020), Παγκόσμια Τράπεζα

Με βάση αυτόν τον δείκτη, η Ελλάδα βρίσκεται ακριβώς στο μέσο της κατάταξης των οικονομιών υψηλού εισοδήματος (18η θέση).

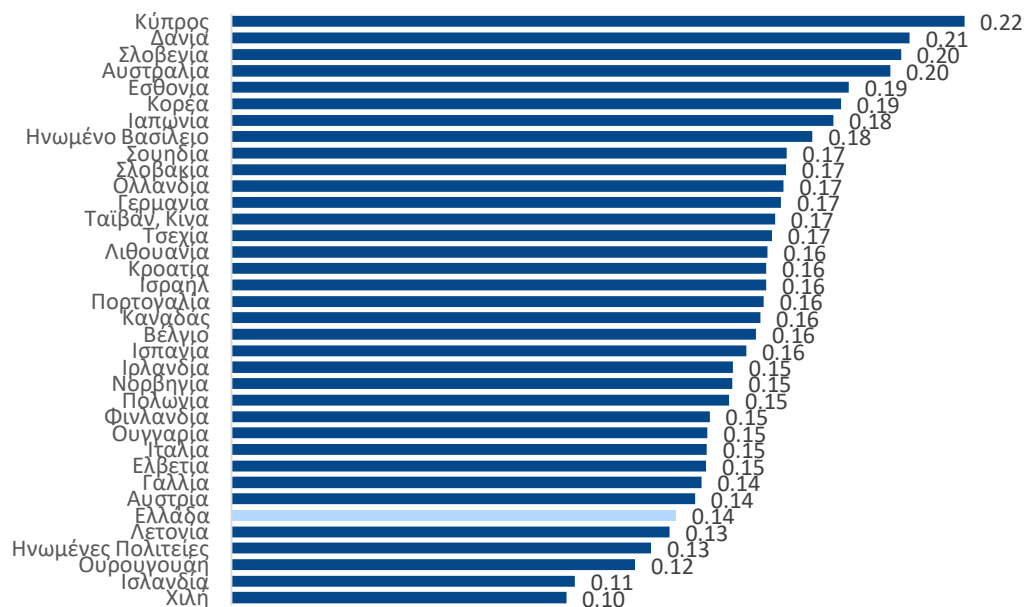
- Ο δείκτης μετρά τον εκτιμώμενο αντίκτυπο ενός επιπλέον έτους εκπαίδευσης των γονέων στα χρόνια εκπαίδευσης των παιδιών τους
- Για τα άτομα που γεννήθηκαν τη δεκαετία του 1980 στην Ελλάδα, ένα επιπλέον έτος εκπαίδευσης του γονέα προσθέτει κατά μέσο όρο 0,32 χρόνια επιπλέον εκπαίδευσης στο παιδί

Και ακόμη πιο χαμηλά αναφορικά με τη συνολική κινητικότητα και ανισότητα

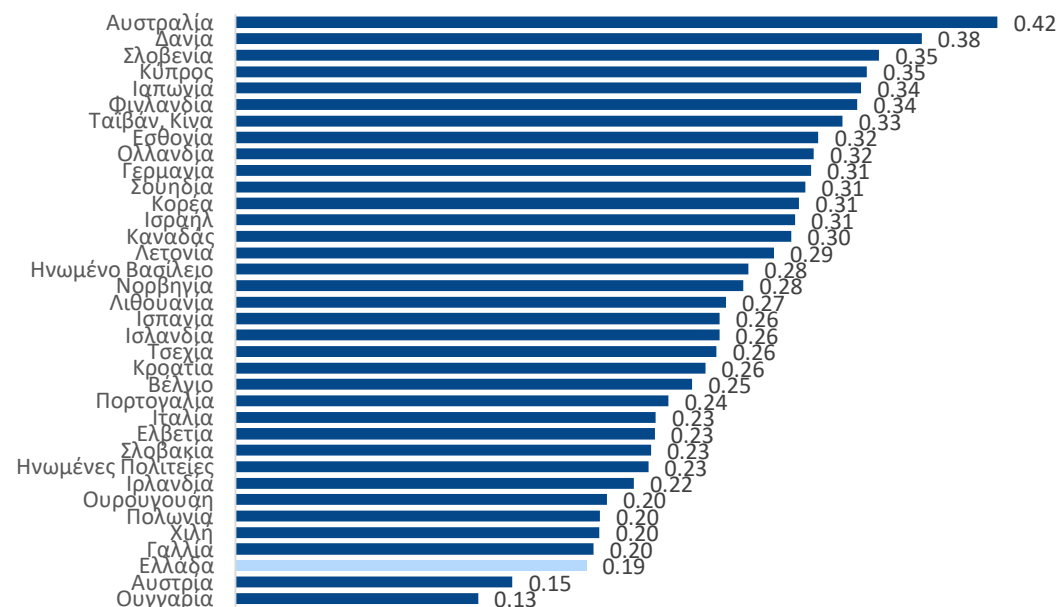
Η πιθανότητα ένα παιδί με γονείς από το κατώτερο μισό της εκπαιδευτικής κατανομής να μετακινηθεί στο υψηλότερο τεταρτημόριο περιορίζεται στο 14% για τη γενεά της δεκαετίας του 1980

Και η πιθανότητα να μετακινηθεί ένα παιδί με γονείς από το υψηλότερο τεταρτημόριο στο κατώτερο μισό της εκπαιδευτικής κατανομής εκτιμάται στο 19%

Πιθανότητα παιδιού από το κατώτερο μισό της κατανομής να καταλήξει στο υψηλότερο τεταρτημόριο

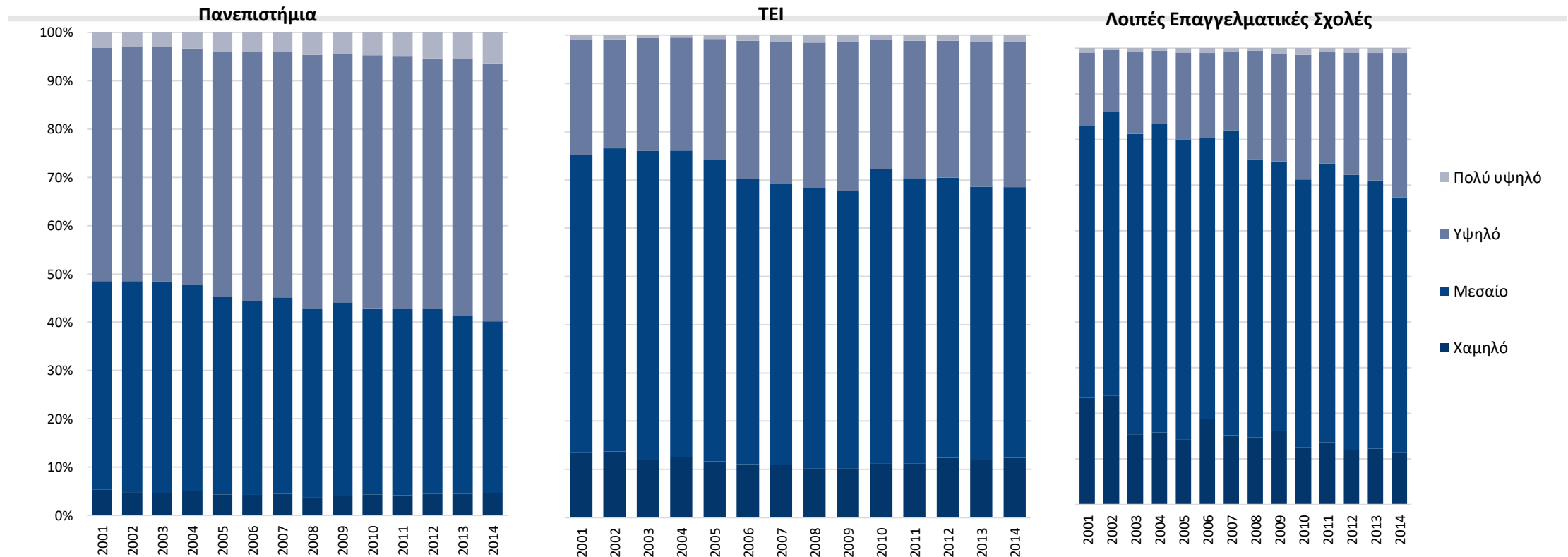
Πιθανότητες παιδιού από το υψηλότερο τεταρτημόριο να καταλήξει στο κατώτερο μισό της κατανομής

Πηγή: Παγκόσμια βάση δεδομένων για την κινητικότητα μεταξύ των γενεών (2020), Παγκόσμια Τράπεζα

Η Ελλάδα κατατάσσεται στην 31η και 34η αντίστοιχα, μεταξύ των 36 οικονομιών υψηλού εισοδήματος που περιλαμβάνονται στο GDIM.

Οι περισσότεροι φοιτητές στα Πανεπιστήμια προέρχονται από οικογένειες με υψηλό ΚΜΕ, ενώ στα ΤΕΙ και λοιπές επαγγελματικές σχολές από μεσαίο ΚΜΕ

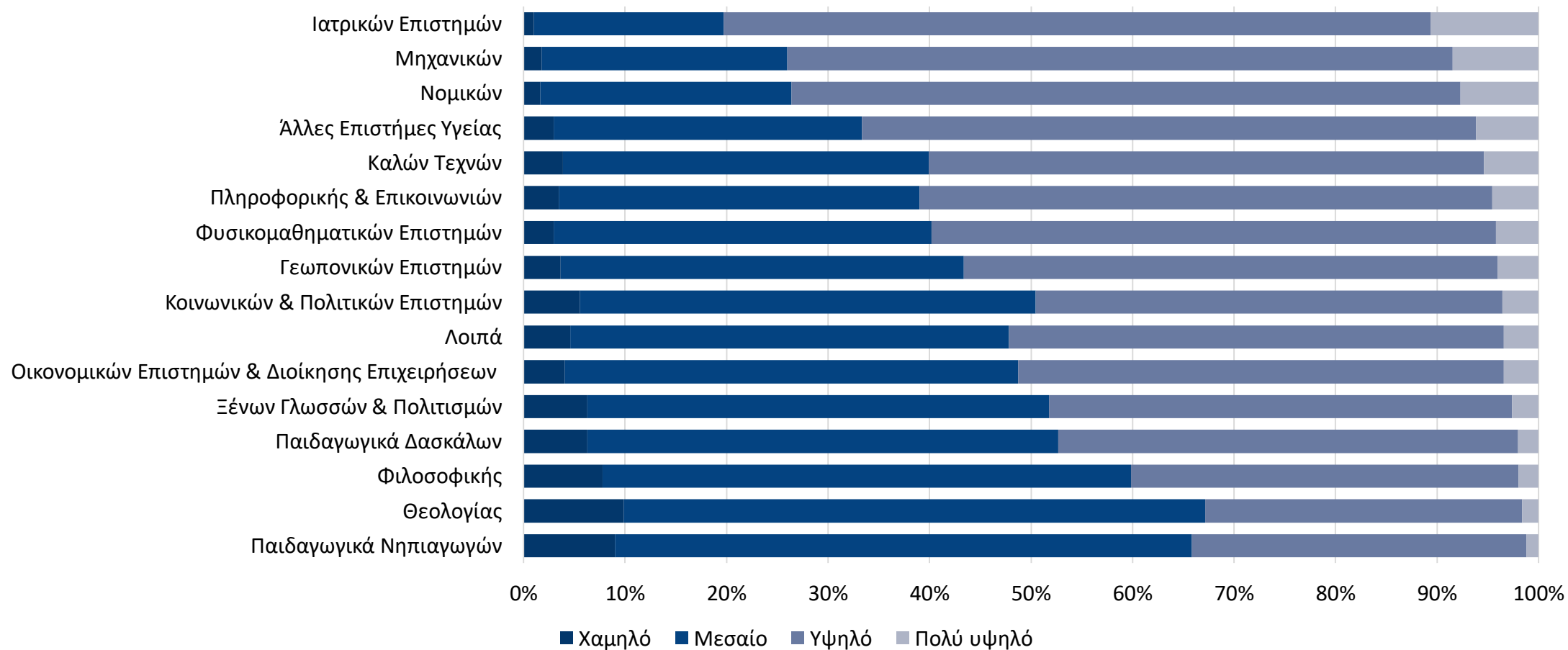

Πηγή: Eurostat

- **Υψηλό ΚΜΕ γονέων:** τουλάχιστον οι μισοί φοιτητές στα Πανεπιστήμια (53,3%), το 30,2% στα ΤΕΙ και το 31,6% στα λοιπά ιδρύματα (2014)
- **Πολύ υψηλό ΚΜΕ γονέων:** 6,4% των φοιτητών στα Πανεπιστήμια, 1,3% στα ΤΕΙ και 1,1% στα λοιπά ιδρύματα
- **Μεσαίο ΚΜΕ γονέων:** 56,1% των φοιτητών στα ΤΕΙ, 55,9% στα λοιπά ιδρύματα
- **Χαμηλό ΚΜΕ γονέων:** 12,4% των φοιτητών στα ΤΕΙ, 11,5% στα λοιπά ιδρύματα

Αυξημένα ποσοστά φοιτητών με «πολύ υψηλό» κοινωνικό-μορφωτικό επίπεδο γονέων παρατηρούνται στις πανεπιστημιακές σχολές ιατρικής, μηχανικών και νομικής.

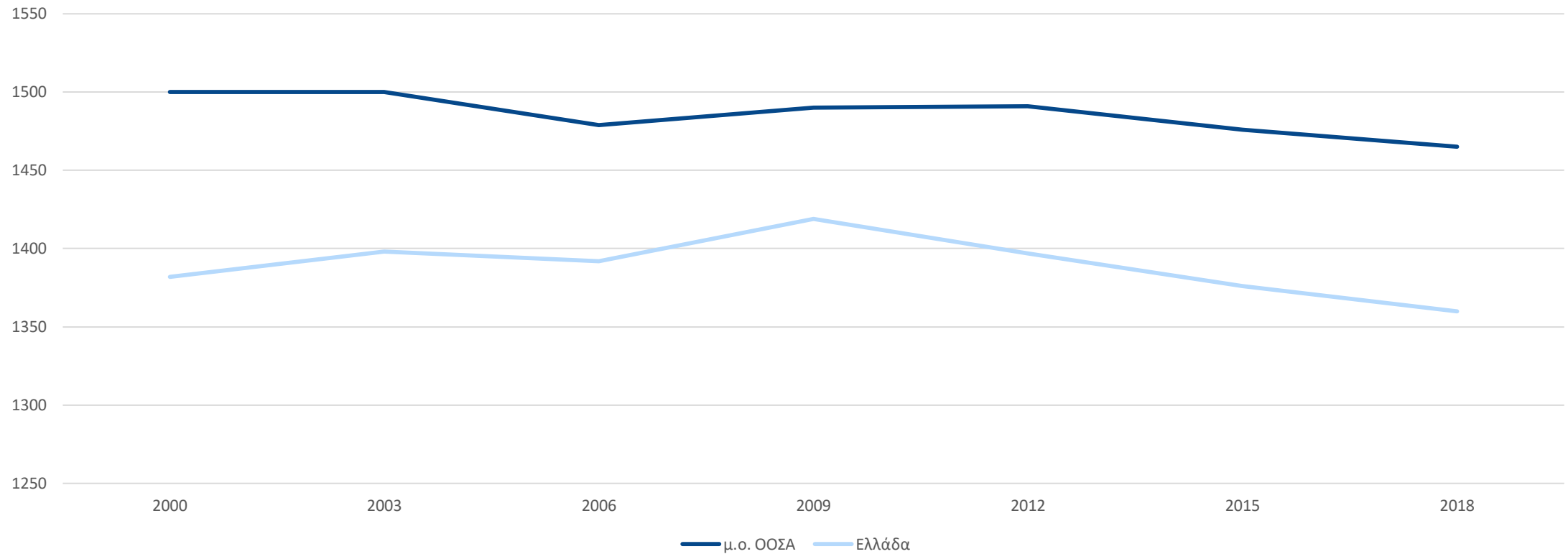
Κοινωνικό-μορφωτικό επίπεδο νοικοκυριού ανά πεδίο σπουδών στα πανεπιστήμια, Μ.Ο. 2001-2014

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Επεξεργασία στοιχείων: ΙΟΒΕ.

Οι επιδόσεις των Ελλήνων μαθητών στην PISA υστερούν διαχρονικά σε σχέση με τον μ.ο. των χωρών του ΟΟΣΑ

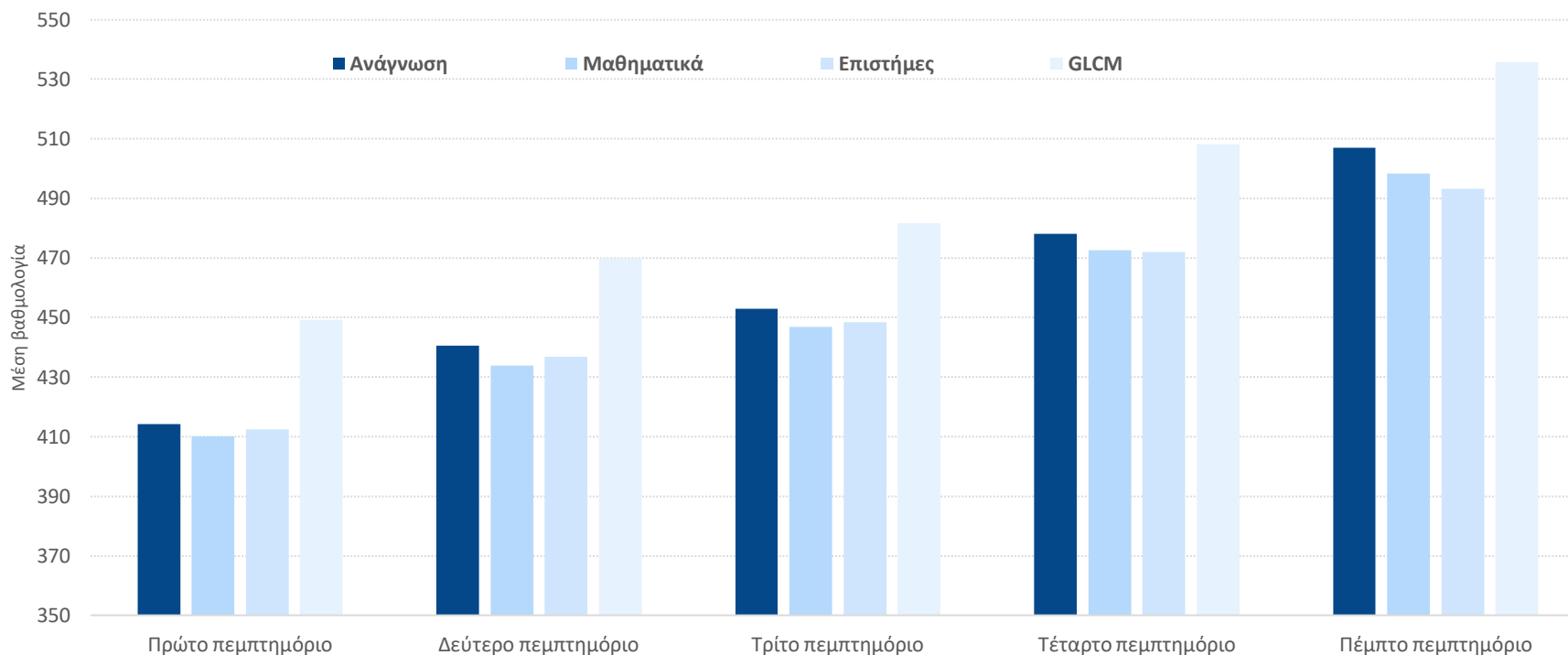
Άθροισμα των μέσων βαθμολογιών PISA (Μαθηματικά, Ανάγνωση και Επιστήμες), Ελλάδα έναντι μ.ο. χωρών ΟΟΣΑ, 2000-2018.

Πηγή: ΟΟΣΑ

Όμως παρατηρούνται και ανισότητες με βάση το κοινωνικοοικονομικό υπόβαθρο σε όλα τα πεδία της PISA

Βαθμολογίες στα πεδία της PISA, ανά πεμπτημόριο κοινωνικοοικονομικής θέσης (δείκτης ESCS), Ελλάδα 2018

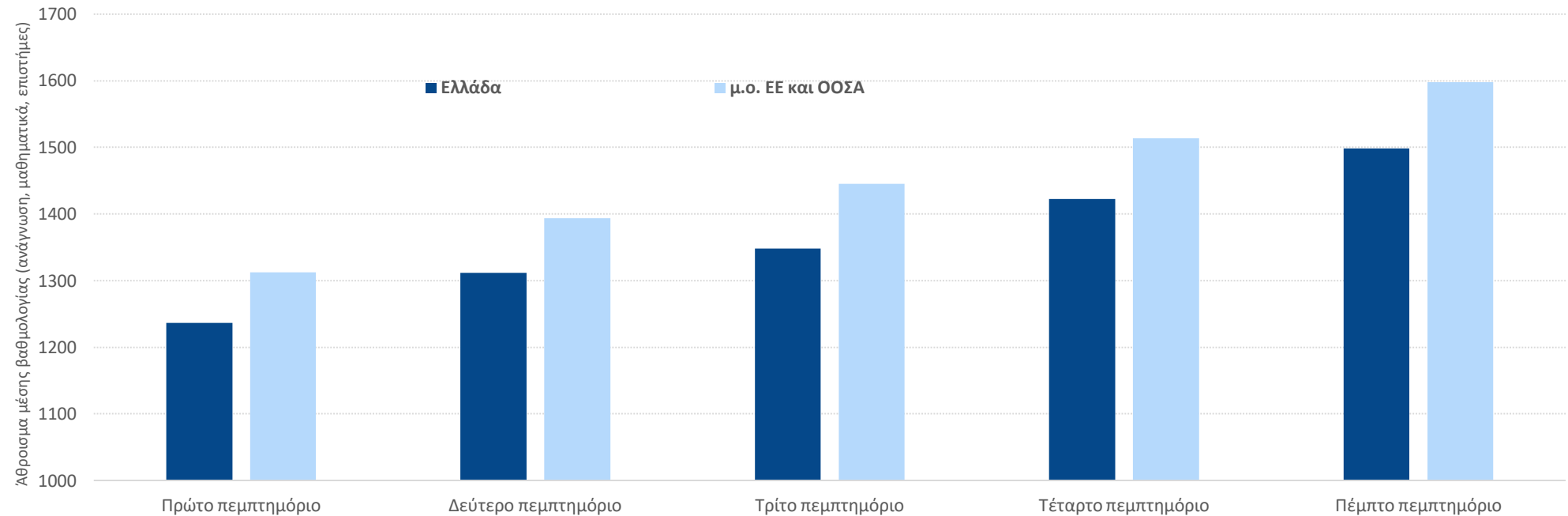

Πηγή: μικροδεδομένα PISA, υπολογισμοί IOBE

- Οι Έλληνες μαθητές που προέρχονται από πιο προνομιούχο υπόβαθρο έχουν καλύτερες επιδόσεις στο PISA (και στους 4 τομείς).
- [Ο δείκτης GLCM είναι πειραματικός για το 2018 και αποτυπώνει την επάρκεια στην κατανόηση και δράση έναντι θεμάτων παγκόσμιου ενδιαφέροντος].

Οι ανισότητες στις επιδόσεις με βάση το κοινωνικοοικονομικό υπόβαθρο αποτελούν διεθνές φαινόμενο

Βαθμολογία PISA ανά πεμπτημόριο του δείκτη κοινωνικοοικονομικής θέσης (ESCS), Ελλάδα έναντι μ.ο. Ε.Ε. και ΟΟΣΑ, 2018

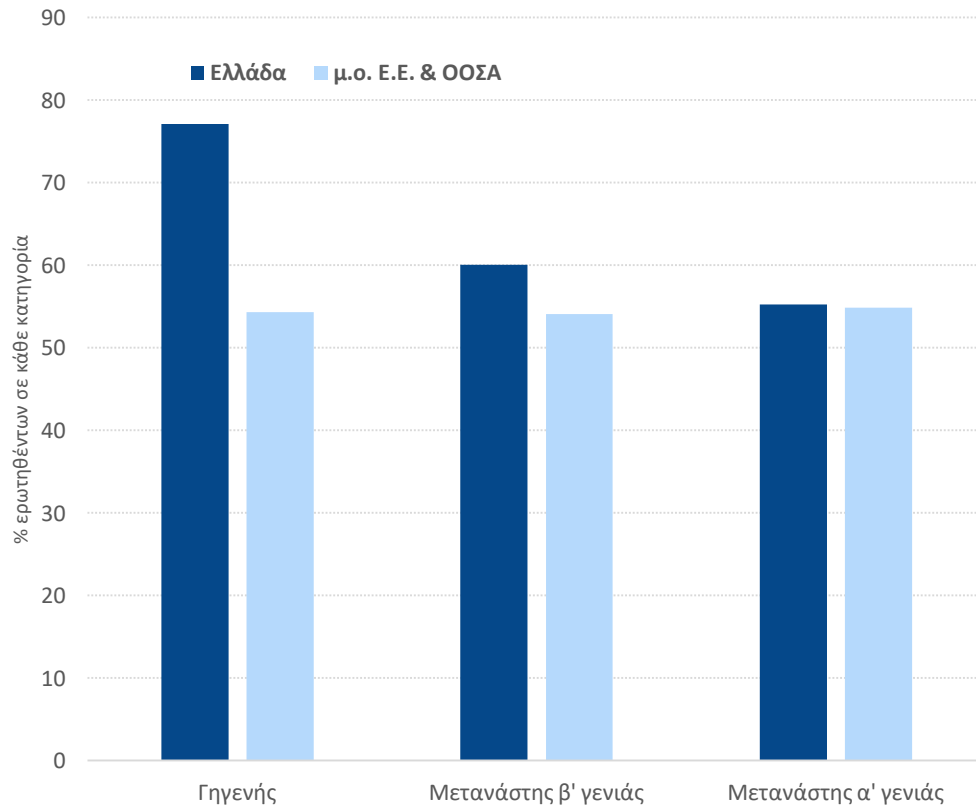

Πηγή: μικροδεδομένα PISA, υπολογισμοί IOBE.

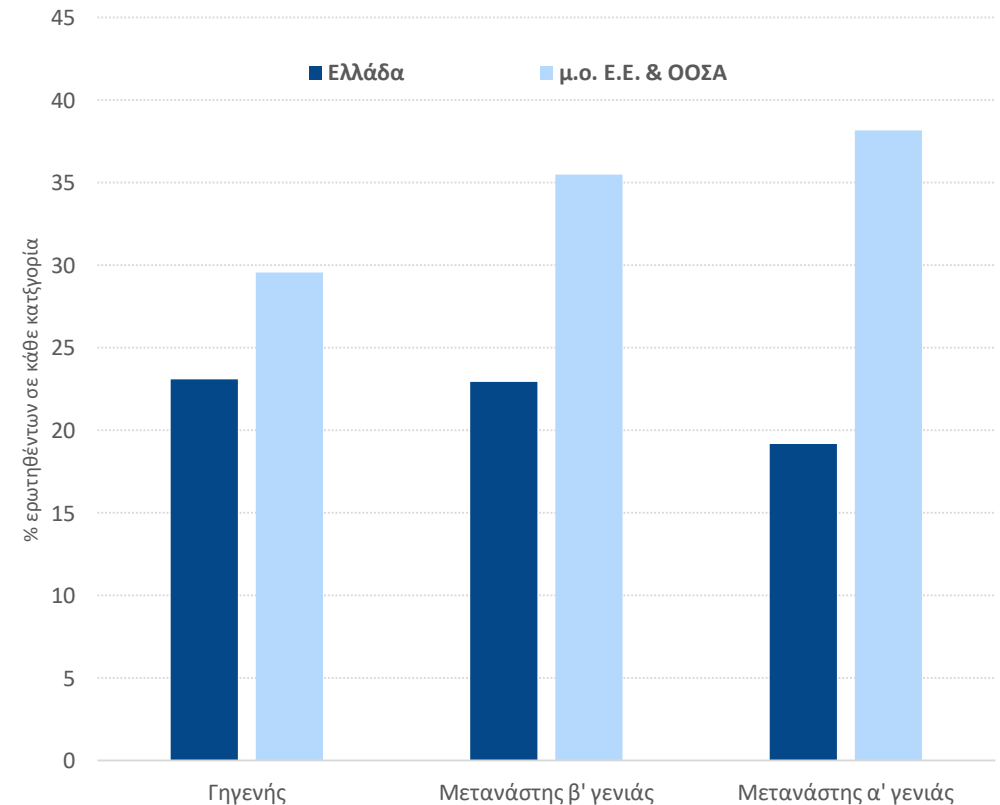
Οι εκπαιδευτικές επιδόσεις παρουσιάζουν συσχέτιση και με δημογραφικούς παράγοντες (όπως το φύλο ή η ηλικία) καθώς και με το μεταναστευτικό υπόβαθρο και συναισθηματικούς παράγοντες (όπως ο σχολικός εκφοβισμός).

Όμως οι διαφορές στις προσδοκίες μεταξύ των μεταναστών και των γηγενών στην Ελλάδα είναι εντονότερη σε σχέση με το μ.ο. της Ε.Ε. και του ΟΟΣΑ

Προσδοκίες για τριτοβάθμια εκπαίδευση ανά μεταναστευτικό υπόβαθρο, 2018

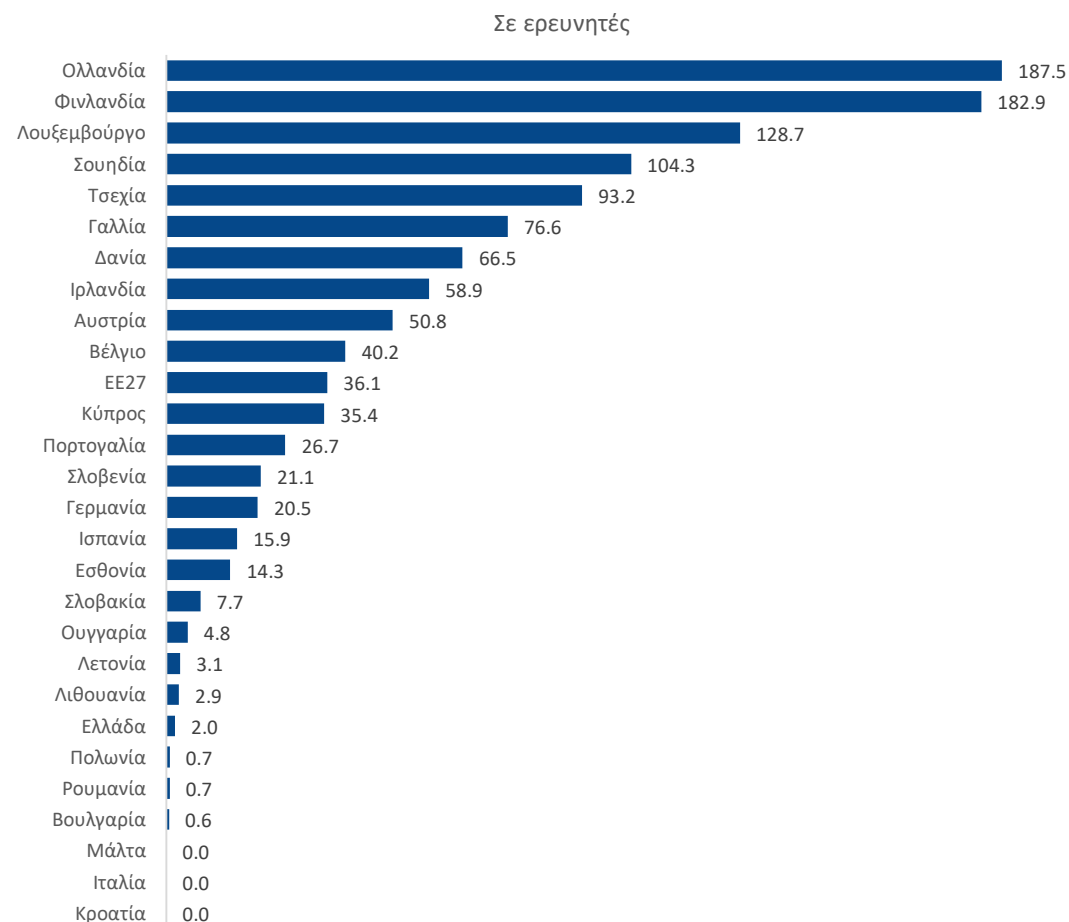
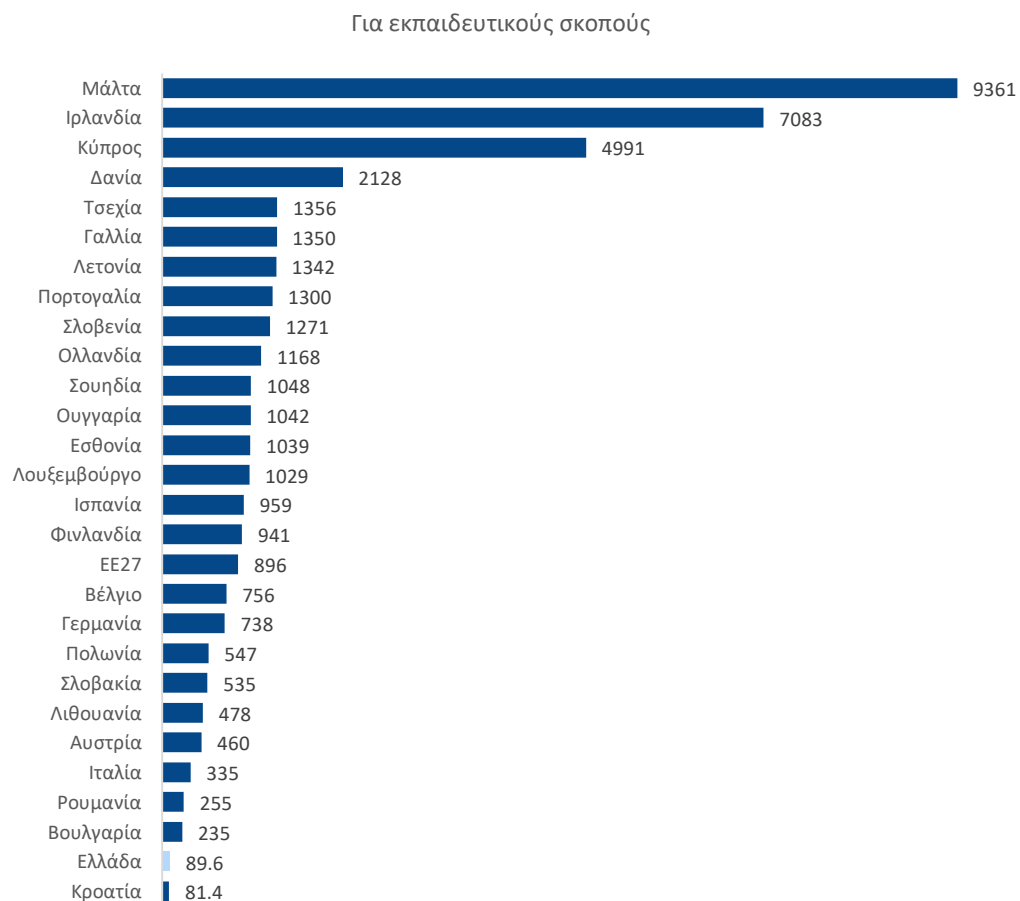
Υψηλές επαγγελματικές προσδοκίες ανά μεταναστευτικό υπόβαθρο, 2018

Πηγή: μικροδεδομένα PISA, υπολογισμοί IOBE. Σημείωση: Οι υψηλές επαγγελματικές προσδοκίες αντικατοπτρίζουν το ποσοστό των φοιτητών που απάντησαν ότι επιθυμούν να ακολουθήσουν μια καριέρα ως διευθυντές/επαγγελματίες υψηλού επιπέδου.

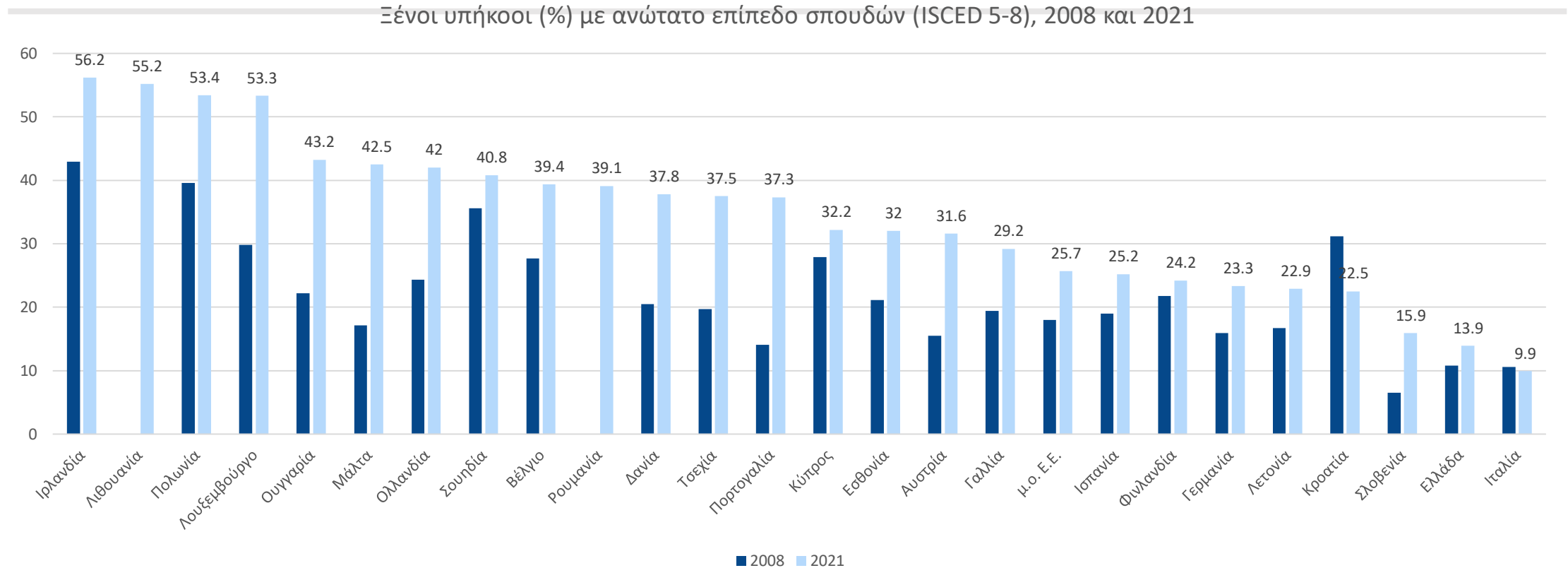
Χαμηλές επιδόσεις της Ελλάδας στην προσέλκυση φοιτητών και ερευνητών από τρίτες χώρες

Έκδοση νέων αδειών ανά χώρα της ΕΕ, αριθμός ανά εκατ. κατοίκους, 2019

Πηγή: Eurostat. Επεξεργασία στοιχείων: IOBE.

Το ποσοστό μεταναστών με τριτοβάθμιο επίπεδο εκπαίδευσης στην Ελλάδα είναι σε ιδιαίτερα χαμηλό επίπεδο

Πηγή: Eurostat

Από το 2008 έως σήμερα, η Ελλάδα έχει καταφέρει να αυξήσει μόνο οριακά τον αριθμό απόφοιτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης που προσελκύει, σε αντιδιαστολή με τάσεις σε άλλες χώρες κατά την ίδια περίοδο.